

TAMPEREEN KAUPUNGIN TARKASTUSLAUTAKUNNAN

ARVIOINTIKERTOMUS VUODELTA 2021

Hyväksytty tarkastuslautakunnan kokouksessa 3.5.2022

Tampereen kaupungin tarkastustoimi
PL 487, 33101 Tampere
Keskusvirastotalo, Aleksis Kiven katu 14–16
Puhelin: 03 565 611

Taitto: i2 – we design stories Tampere

Sisällysluettelo

1. Puheenjohtajan katsaus.....	4
2. Tarkastuslautakunta ja sen tehtävät	5
3. Vuoden 2020 arviointikertomuksen havaintojen seuranta	6
4. Tampereen kaupungin ja konsernin talous	8
5. Valtuustokauden 2018–2021 tavoitteiden toteutuminen	13
6. Vuoden 2021 valtuustotavoitteiden toteutuminen.....	14
7. Muut toiminnan ja talouden arvioinnit	19
7.1. Viestintä.....	19
7.2. Esteettömyyden edistäminen	22
7.3. Osallistuva budjetointi ja digiosallistuminen.....	25
7.4. Lasten ja nuorten alueellisten hyvinvointierojen kaventaminen	27
7.5. Liikuntapalvelujen tuloksellisuus.....	31
7.6. Asiantuntijapalvelujen ostot kaupunkiympäristön suunnittelupalveluissa	34
7.7. Kansi ja Areena -hanke.....	37
7.8. Yritystonttitarjonta ja kiertotalousalueet.....	39
7.9. Finnpark Oy ja sen omistajaohjaus.....	41
7.10. Tullinkulman Työterveys Oy.....	44

1. Puheenjohtajan katsaus

Arvoisa lukija,

Kuntavaalien jälkeen valittiin uusi tarkastuslautakunta ja pääsimme aloittamaan ensimmäisellä kokouksella 31.8.2021. Tämä arviointikertomus on vuosiksi 2021–2025 valitun tarkastuslautakunnan ensimmäinen. Lautakunnan kokoonpanossa edelliseen kauteen verrattuna tapahtui paljon muutoksia ja suurin osa lautakunnan jäsenistä on ensimmäistä kertaa tarkastuslautakunnan toiminnassa mukana. Lautakunnan työskentely alkoi perehtymisellä ja koulutuksiin osallistumalla. Koulutuksista erityisen antoisa oli valtakunnallinen seminaari Tampere-talossa, jossa tutustuimme myös muiden kaupunkien tarkastuslautakuntien jäseniin ja heidän tekemäänsä tarkastustyöhön.

Tarkastuslautakunnan rooli ja vastuu on painava. Tarkastuslautakunnan tehtävänä on arvioida, ovatko valtuuston asettamat tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Tarkastuslautakunta arvioi vuosittaisessa arviointikertomuksessaan, miten kaupunki on onnistunut itselleen asettamissa tavoitteissa, tarkastamiensa kohteiden osalta. Tarkastuslautakunta tuo havainnoillaan esiin erityisesti niitä kohtia, jossa kaupungilla on parantamisen varaa, suhteessa itselleen asettamiin tavoitteisiin. Tavoitteissa onnistumisen raportointi on myös tarkastuslautakunnan tehtävä ja sellaisenaan arvokasta tietoa.

Vuosi 2021 oli edelleen haastava covid-19-epidemian johdosta. Erityisesti tämä asetti haasteita terveydenhuollon ja joukkoliikenteen puolelle. Kaupungin tilinpäätös vuoden 2021 osalta oli kuitenkin reippaasti ylijäämäinen ja työllisyystilanne on kaupungissa parantunut. Tämä on hieno saavutus muuttovoittoisen ja vahvasti investoivan kaupungin näkökulmasta. Hyvästä taloudenpidosta on pidettävä kiinni myös tulevana vuosina. Erityistä tarkkuutta on kiinnitettävä kustannustason nousuun, hiilineutraalisuustavoitteiden saavuttamiseen ja kaupungin henkilöstön jaksamiseen.

Yksi tarkastustoiminnan haasteista on arvioida saavutettuja tavoitteita, jos niiden mittaamiseksi ei ole olemassa tarvittavia mittareita. Valtuuston asettaessa toiminnalleen tavoitteita, tuleekin kiinnittää erityistä tarkkuutta siihen, miten näitä tavoitteita voidaan mitata. Mittareiden tulee olla yksinkertaisia, selkeitä ja tulosten on oltava niistä helposti löydettävissä. Tarkastuslautakunnan huomioissa toistuukin harmittavan usein se lopputulema, että asetettua tavoitetta ei voi tarkastella, koska sen mittaaminen ei ole mahdollista.

Lopuksi haluan tarkastuslautakunnan puolesta kiittää tarkastuslautakunnan alaisuudessa työskentelevää henkilöstöä. Kiitämme kaikesta siitä tuesta, perehdyttämisestä ja asiantuntemuksesta, jota tuotte lautakunnalle. Suurimman työn tämän arviointikertomuksen eteen olette tehneet te ja mahdollistatte tämän laadukkaan arviointityön Tampereen kaupungissa. Suuri kiitos kaupunginreviisori Erja Viitala, kaupunkitarkastaja Annikka Paavola, reviisori Sanna Keinonen ja revisios sihteeri Terhi Kokkonen.

Ilkka Porttikivi

Tarkastuslautakunnan puheenjohtaja

2. Tarkastuslautakunta ja sen tehtävät

Tarkastuslautakunta on lakisääteinen lautakunta ja se toimii suoraan kaupunginvaltuuston alaisena. Tarkastuslautakunta arvioi, ovatko valtuuston asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet kaupungissa ja konsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla. Tarkastuslautakunnan tehtäviin kuuluu huolehtia kaupungin ja konsernin hallinnon ja talouden tarkastuksen järjestämisestä. Tarkastuslautakunta vastaa sidonnaisuuksien ilmoittamisvelvollisuuden valvonnasta ja ilmoitusten saattamisesta valtuustolle tiedoksi.

Tarkastuslautakunta 16.8.2021 alkaen

Jäsen	Varajäsen
Ilkka Porttikivi, puheenjohtaja	Touko Nurmi
Jouni Ovaska, varapuheenjohtaja	Seija Alatalo
Ossi Aho	Harri Vehviläinen
Markku Lahtinen	Martti Paldanius
Susanna Lohiniemi	Anne Sällylä
Aku Sajakorpi	Joni Länsipuro
Elisa Penders	Mirva Niinivaara
Tuula Harkonmaa	Miia Rajamäki
Saila Joutsio	Oke Rouhe
Santeri Kärki	Riikka Mattila
Valeri Helvamo	Mikko Leppälahti
Sinikka Torkkola	Airi Karjalainen

Tarkastuslautakunta on hyväksynyt valtuustokauden mittaisen arviointisuunnitelman varmistaakseen sen, että kaupungin keskeinen toiminta tulee arvioitua valtuustokauden aikana. Lautakunta hyväksyy vuosittain arviointisuunnitelmaan pohjautuvan työohjelman.

Tarkastuslautakunnan toiminnan perustana ovat työohjelman mukaiset arviointitilaisuudet, joissa toiminnasta vastaava johto esittelee kaupungin toimintaa. Arvioinnit perustuvat esitettyihin tietoihin, kaupungin tilinpäätökseen ja tarkastustoimen tiedonhankintaan. Arviointikertomuksen tekstit on toimitettu arviointikohteille luettaviksi ennen niiden julkaisemista.

Tarkastuslautakunta tekee yhteistyötä kaupunkiseudun kuntien tarkastuslautakuntien ja suurten kaupunkien tarkastuslautakuntien kanssa. Yhteistyössä järjestetään koulutusta ja voidaan tehdä yhteisiä arviointeja. Tarkastustoimi oli myös mukana Tampereen yliopiston arvioinnin erikoiskurssin järjestämisessä.

Tilintarkastaja

Kaupungin tilintarkastaja oli vuonna 2021 KPMG Oy Ab ja vastuullinen tilintarkastaja oli KHT, JHT Mari Säynätjoki.

3. Vuoden 2020 arviointikertomuksen havaintojen seuranta

Kaupunginhallitus on vastannut tarkastuslautakunnan vuoden 2020 arviointikertomuksen havaintoihin kokouksessaan 4.10.2021. Vastineessa selvitettiin, miten tarkastuslautakunnan havaintoihin on reagoitu. Seuraavat neljä asiaa sisältyivät vuoden 2020 havaintoihin ja kaupunginhallituksen vastineeseen.

Rakennuslupaprosessin kesto

Tarkastuslautakunta kysyi, millä keinoilla rakennuslupaprosessia aiotaan lyhentää ja käsittelyaikoja koskeva tavoite saavuttaa.

Rakennusvalvonnan mukaan syksyllä 2020 on aloitettu kehittämistyö, jolla rakennuslupaprosessia on saatu sujuvammaksi mm. lisäämällä sähköisten palvelujen käyttöä ja ottamalla käyttöön uusia määräaikoja. Valtuustotavoitteena oli, että rakennusluvista 90 % käsitellään kahdessa kuukaudessa. Luvista käsiteltiin kahdessa kuukaudessa vain 41 %, mikä oli hieman edellisvuotta vähemmän. Tilanne oli kuitenkin keskimäärin parantunut. Vuonna 2021 rakennusluvut käsiteltiin keskimäärin 79 päivässä, kun aika edellisenä vuonna oli 85 päivää, vaikka lupien määrä oli lisääntynyt. Rakennusvalvonnassa on ollut rekrytointivaikeuksia, joten töitä on tehty vajaalukuisena. Henkilötyövuosia rakennusvalvonnassa tehtiin vuosina 2020 ja 2021 lähes saman verran, vaikka määrää on yritetty lisätä.

	2020	2021	Muutos-%
Rakennusluvut, kpl	743	835	12 %
Rakennusluvan käsittelyajat, pv	85	79	-7 %
Luvista käsitelty 2 kk:ssa	42 %	41 %	-2 %
Rakennusvalvonnan henkilötyövuodet	26,9	26,8	0 %

- Rakennusvalvonnan tilastoja vuosilta 2020 ja 2021.

Kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen rakentaminen

Tarkastuslautakunta kysyi, miten kaupunki saa lisää kohtuuhintaisia vuokra-asuntoja MAL-sopimuksen tavoitteiden mukaisesti.

Kohtuuhintaista asuntotuotantoa on saatu lisättyä, ja MAL4-sopimuksen mukainen tavoitetaso on ylittynyt vuosina 2020 ja 2021 ja on ylittymässä myös vuonna 2022. Kaupunginhallituksen vastauksen mukaan tavoitteeseen on päästy mm. aikatauluttamalla tontinluovutukset useaksi vuodeksi eteenpäin ja lisäämällä kaupungin omalle maalle kaavoitettavan tonttivarannon määrää.

Valtion kanssa laaditun maankäyttöä, asumista ja liikennettä koskevan vuosien 2020–2023 MAL4-sopimuksen mukaan tavoiteltu osuus Tampereella on 30 % kaupunkiseudun kohtuuhintaisesta vuokra-asuntotuotannosta. Tämä tarkoittaa 716 kohtuuhintaista asuntoa vuosittain. Vuonna 2020 valmistui 720 kohtuuhintaista asuntoa (620 vuokra-asuntoa ja 100 asumisoikeusasuntoa). Vuonna 2021 valmistui 764 kohtuuhintaista asuntoa (608 vuokra-asuntoa ja 156 asumisoikeusasuntoa). Ennuste vuodelle 2022 on 892 kohtuuhintaista asuntoa (709 vuokra-asuntoa ja 183 asumisoikeusasuntoa).

Terveysasemien hoitohenkilökunnan työhyvinvointi

Tarkastuslautakunta kysyi, mitä terveysasemien hoitohenkilökunnan huonojen työhyvinvointitulosten johdosta aiotaan tehdä.

Kaupunginhallituksen vastauksessa todetaan, että terveysasemilla työntekijöiden vaihtuvuus on ollut suurta. Perehdytyksissä on huomattu peruskoulutuksen saaneiden työntekijöiden osaamisen tarvitsevan vahvistusta. Työpaikoilla on järjestetty koulutusta, tiimitapaamisia, perehdytystä ja mentorointia. Tätä on tarvittu myös siirryttäessä uuteen tiimiperustaiseen toimintamalliin, jossa hoitaja pitää vastaanottoa lääkärin konsultaatiotuella.

Sosiaali- ja terveyspalvelujen vuosisuunnitelman 2022 mukaan työntekijöiden työkykyä ja työssä pysymistä tuetaan muun muassa panostamalla työlöihin ja ilmapiiriin, johtamiseen sekä ennaltaehkäisevään työterveyshuoltoon. Henkilöstön osallistamista oman työn ja koko yksikön kehittämiseen tuetaan. Henkilöstön osaamisen, urakehityksen, asiantuntijuuden ja erikoistumisen vahvistamisella pyritään lisäämään työn hallintaa ja työssä jaksamista. Yksi osa tätä on asiakastyön digitaalisiin ratkaisuihin liittyvä osaaminen.

Terveysasemien henkilöstöresursseja on lisätty viime vuosina. Vuonna 2022 terveysasemien henkilöstöä lisätään 4 sairaanhoitajalla ja 2 lääkärillä. Lisäksi terveysasemien toimintaa tukee se, että mielenterveystiimejä vahvistetaan 6 psykiatria- tai päihdehoitoon erikoistuneella sairaanhoitajalla ja 1,5 psykologilla.

Henkilötyövuodet	2019	2020	2021	Muutos-%
Terveysasemat yhteensä	211	228	248	9 %
- Terveyskeskuslääkäri	73	80	90	13 %
- Sairaanhoitaja	79	88	102	15 %

- Terveysasemien palkalliset henkilötyövuodet 2019–2021.

Kaupungin **tytäryhtiöiden** toiminnan tarkoitus

Tarkastuslautakunta kysyi, voiko omistajaohjaus vaikuttaa siihen, että in house -yhtiöiden yhtiöjärjestykseen lisätään tieto niiden toiminnan tarkoituksesta. Osakeyhtiölain (OYL) mukaan yhtiön toiminnan tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä toisin mainita. Edelleen laissa sanotaan, että jos yhtiöllä on kokonaan tai osittain muu tarkoitus kuin voiton tuottaminen osakkeenomistajille, yhtiöjärjestykseen on otettava tätä koskeva määräys. Yhtiöjärjestyksestä voidaan muuttaa yhtiökokouksen päätöksellä. Kaupunginhallituksen vastauksen mukaan osakeyhtiölain mukaista yhtiön perustavoitetta voiton tavoittelusta ei ole syytä muuttaa edes in-house yhtiöiden kohdalla.

Arviointia varten käytiin läpi kaupungin 24 merkittävimmän tytäryhtiön yhtiöjärjestykset. Näistä vain Pirkan Opiskelija-asunnot Oy:n yhtiöjärjestyksessä todetaan yhtiön toiminnan tarkoitus. Pirkan Opiskelija-asunnot Oy:n tarkoituksena on Pirkanmaalla olevien oppilaitosten opiskelijoiden sekä työssäkäyvien nuorten ja erityistukea tarvitsevien nuorten asuntotilanteen parantaminen. Pirkan Opiskelija-asunnot Oy:n, Ekokumppanit Oy:n, Tredu-Kiinteistöt Oy:n ja Business Tampere Oy:n yhtiöjärjestyksissä todetaan, että toiminnan tarkoitus ei ole voiton tuottaminen. Lisäksi Business Tampere Oy:n yhtiöjärjestyksessä todetaan, että yhtiö on yleishyödyllinen.

Tytäryhtiöitten toimialan määrittely sisältää tietoa palveluista, joita ne tuottavat. Tampereen Vuokra-asunnot Oy ja Tampereen Raitiotie Oy ja kiinteistötoimialan osalta Finnpark Oy rajaavat yhtiöjärjestyksissä toimintaansa alueellisesti Tampereeseen. Tuomi Logistiikka Oy:n, Pirkanmaan Voimia Oy:n ja Tampereen Infra Oy:n yhtiöjärjestyksessä on sidosyksikkörajaus. Sen mukaan yhtiö harjoittaa pääosaa toiminnastaan omistajiensa kanssa. Muissa tarkastelluissa yhtiöjärjestyksissä toimialaa ei ollut rajattu. Finnpark Oy ilmoittaa toimialakseen kaiken laillisen liiketoiminnan.

Kaupungin 20 tytäryhteisön yhtiöjärjestyksissä ei ole määritelty toiminnan tarkoitusta, joten niiden OYL:n mukainen tarkoitus on tuottaa omistajilleen voittoa. Näistä yhdeksän on vuosina 2018–2020 maksanut osinkoa. Kaupunki odottaa voittoa omistajana kolmen jo mainitun sidosyksikköasemassa olevan tytäryhtiön lisäksi ainakin seuraavilta yhtiöiltä: Tampereen Sarka Oy, Tampere-Talo Oy, laivayhtiöt Oy Runoilijan Tie ja Suomen Hopealinja Oy, Tampereen Messu- ja Urheilukeskus Oy, Tampereen Seudun Keskuspuhdistamo Oy, Tampereen Infra Oy ja Hiedanrannan Kehitys Oy.

4. Tampereen kaupungin ja konsernin talous

Tampereen kaupungin taloudessa on ollut kaksi peräkkäistä hyvää vuotta. Vuonna 2021 tilikauden tulos oli 74,7 milj. euroa, mikä oli 10,9 milj. euroa edellisvuotta parempi. Konsernin tilikauden tulos oli 114 milj. euroa. Hyviä vuosia selittävät verotulojen kasvu, poikkeuksellisen suuret omaisuuden myyntivoitot ja valtion koronatuot.

Kaupungin tulosta selittäviä tekijöitä

Milj. euroa	2021	2020	2019
Kunnallisverotulojen kasvu	29,9	57,9	41,1
Pysyvien vastaavien luovutusvoitot	66,6	18,8	27
Koronatuot yhteensä	81,7	93,4	-
- valtionosuuden korotus	2,1	68,5	-
- korona-avustukset, sote ja vape	42,3	-	-
- joukkoliikenteen koronatuki	7,3	7,6	-
- yhteisöveron jako-osuuden korotus	30	17,3	-
Valitut tuloslaskelman tuotot yhteensä	178,2	170,1	68,1

▪ Tilinpäätösten tulosta selittäviä tuloeriä.

Vuonna 2021 kunnallisverotulot kasvoivat kolme prosenttia ja väestö prosentin. Vuonna 2020 verotulot kasvoivat kunnallisveroprosentin noston vuoksi. Verotulot kasvoivat vuosina 2020 ja 2021 myös sen vuoksi, että kuntien yhteisöverotulon jako-osuutta korotettiin tilapäisesti koronan vuoksi.

Kaupungin tulokseen vaikuttivat poikkeuksellisen suuret omaisuuden myyntivoitot. Voittoja myynneistä kertyi 66,6 milj. euroa. Suurin yksittäinen kauppa koski kaupunkikonsernin tytäryhtiölle Tampereen Palvelukiinteistöt Oy:lle myytyjä sote-kiinteistöjä, joista kaupunki sai 49,7 milj. euron myyntituotot. Muita merkittäviä tuottoja tuli Tammelan stadionin asuntotonteista, Ratapihankadun toimistokorttelista ja Teivon tonteista.

Koronatuot on myönnetty koronaepidemiasta johtuvien menojen lisääntymisen ja tulojen vähentymisen kattamiseksi. Kaupungin laskelmien mukaan tuot on näihin käytetty. Kaupunki on osaltaan maksanut myös Pirkanmaan sairaanhoitopiirin koronakustannuksia, vuonna 2021 arviolta noin 11 milj. euroa. Epidemiasta jäi hoitovelkaa maksettavaksi tulevana vuosina. Hoitovelan loppulasku ehtinee siirtyä kaupungilta hyvinvointialueelle. Koronatukien vaikutusta arvioitaessa on hyvä huomata, että tulojen menetyksiä korvattiin suorana tukena vain osittain, esim. joukkoliikenteessä ja kulttuuri- ja liikuntapalveluissa.

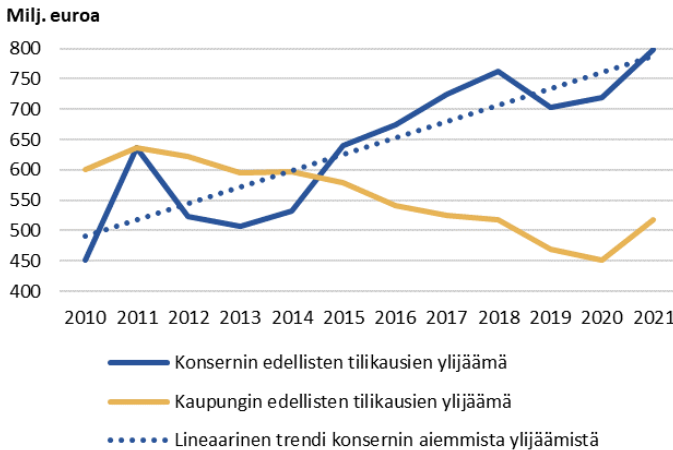
Kaupungin hyvään tulokseen ovat vaikuttaneet osaltaan myös rahoitustuotot, jotka sisältävät tytäryhtiöitten osinkotuotot. Vuonna 2021 Tampereen Sähkölaitokselta saatiin osinkoa 20 milj. euroa. Epävakaan energiamarkkinatilanteen lisäksi osingonmaksukykyyn vaikuttaa jatkossa sähkömarkkinalain muutos, jolla sähköverkkojen siirtohintojen nousua pyritään kohtuullistamaan.

Nettomenojen kasvu oli maltilliset 2,3 %. Poikkeuksena muista tytäryhtiöistä kaupunki maksaa Raitiotie Oy:lle kalustovastikkeita, joilla yhtiö hoitaa velkaansa. Tämä kasvattaa kaupungin

käyttökustannuksia myös jatkossa. Kaupunkiympäristön palvelualueen kalustovastikkeet olivat 17,7 milj. euroa vuonna 2021 ja niissä oli kasvua edellisvuoteen 12,6 milj. euroa.

Kertynyt ylijäämä

Kaupungin taseelle kertynyt ylijäämä on vähentynyt vuodesta 2011 lähtien aina viimeisintä koronavuotta lukuun ottamatta. Konsernin kertynyt ylijäämä on sen sijaan kasvanut ja trendinä se on selvästi nouseva. Kaupungin vuoden 2022 taseessa edellisten tilikausien ylijäämään sisältyy tilikauden 2021 ennätysellisen hyvä ylijäämä.

- **Kaupunkikonsernin ja kaupungin edellisten tilikausien ylijäämä vuosilta 2010–2021.** Missään seuraavista kuvista ei ole huomioitu rahanarvon muutosta, kun tarkoitus on osoittaa vain kehityksen suuntaa.

Ylijäämien tarkastelussa on syytä huomata se rakenteellinen muutos, että kaupunki on yhtiöittänyt paljon tukitoimintojaan: työterveyshuollon, hankinta- ja logistiikkatoiminnan, tilapalvelut, ateriapalvelut ja taloushallinnon palvelut. Vuonna 2020 yhtiöitettiin myös infran rakentamis- ja kunnossapitopalvelut.

Kaupungin tytäryhtiöt vaikuttavat konsernin edellisten tilikausien ylijäämän kertymään.

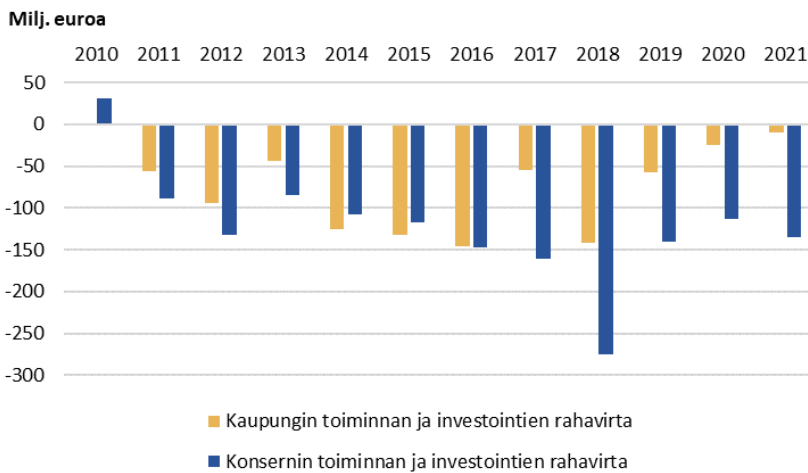
	Tilikauden 2021 tulos	Tilikauden 2021 ylijäämä	Edellisten tilikausien ylijäämä
Tampereen Sähkölaitos Oy, konserni, 100 %	41 871 302	33 164 483	79 932 845
Pirkanmaan Jätehuolto Oy, konserni, 65,33 %	3 175 716	2 145 025	30 417 313
Pirkanmaan Voimia Oy, 82 %	508 472	407 769	679 658
Tampere-talo Oy 100 %	492 072	-15 088	-535 391
Tampereen Särkänniemi Oy, konserni, 100 %	3 037 955	2 786 627	12 247 957
Finnpark Oy, konserni, 100 %	1 879 015	1 502 708	28 987 241
Tampereen Vuokra-asunnot Oy 100 %	12 446 912	3 757 576	5 017
Pirkan Opiskelija-asunnot Oy 100 %	7 501 992	7 501 992	7 102 441
Tampereen Palvelukiinteistöt Oy 100 %	2 407 993	1 905 447	6 041 417
Tuomi Logistiikka Oy 50,9 %	3 496 960	2 794 177	3 987 161
Tullinkulman Työterveys Oy 75,2 %	247 837	188 725	207 818
Tampereen Raitiotie Oy 100 %	2 922 796	-487 721	67 765
Tampereen Tilapalvelut Oy 100 %	1 309 576	1 048 473	2 629 115
Tampereen Infra Oy 100 %	345 601	266 770	0

- **Kaupungin merkittävimpien tytäryhtiöitten tilikauden 2021 tulos ja ylijäämä sekä edellisten tilikausien ylijäämä.** Prosenttiluku yhtiön perässä kertoo kaupungin omistusosuuden yhtiöstä.

Lainat ja investoinnit

Hyvän kuvan tulojen riittävydestä saa, kun tarkastelee rahoituslaskelman välisummaa toiminnan ja investointien rahavirta. Se kertoo, miten tulot ovat riittäneet sekä käyttötalouden että investointien rahoittamiseen. Kuvaaja kertoo, minkä verran kunakin vuonna kaupungissa ja konsernissa on

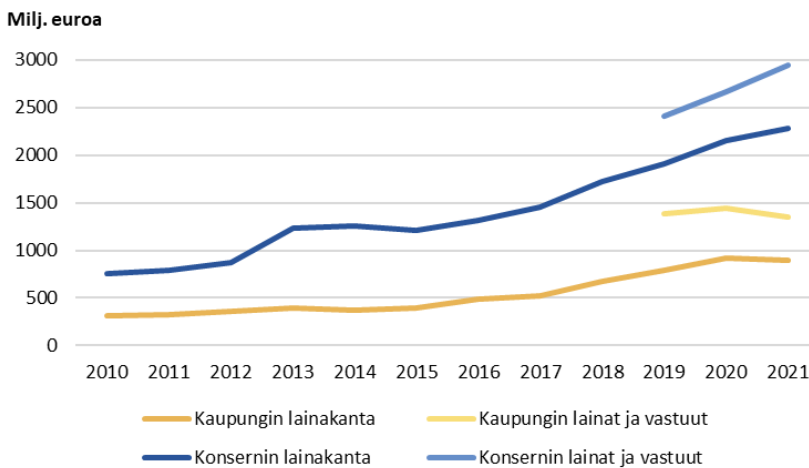
tilinpäätöshetken tilanteessa tarvittu lainaa tai käytetty rahavaroja investointeihin. Konsernin ja kaupungin investoinnit on katettu viimeksi ilman lainaa vuonna 2010, jolloin TAMK yhtiöitettiin ja Tietotekniikkakeskuksen liitetoiminta myytiin. Kaupungin toiminnan ja investointien rahavirtoja kuvaavat luvut ovat viime vuosina lähestyneet tasapainotilannetta.

▪ **Kaupunkikonsernin ja kaupungin toiminnan ja investointien rahavirta vuosina 2010–2021.**

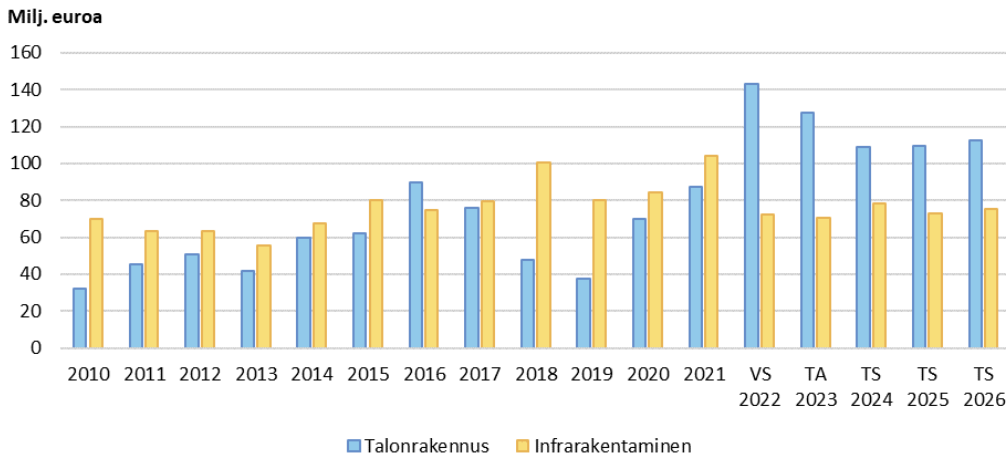
Jatkuvasti lisääntyvä lainanotto on kasvattanut konsernin lainakannan 2,28 mrd euroon, mistä kaupungin osuus oli vähän alle puolet. Kaupunki on taannut tytäryhteisöjen lainoista suurimman osan, vuonna 2021 taattuja lainoja oli 0,7 mrd. euroa. Kuuden suurimman kaupungin keskimääräinen konsernilaina asukasta kohti vuonna 2021 oli 9 273 euroa, kun se Tampereella oli 9 340 euroa.

Konsernin lainat ja vastuut asukasta kohti Tampereella olivat 12 076 euroa.

▪ **Kaupunkikonsernin ja kaupungin lainakanta vuosina 2010–2021 sekä lainat ja vastuut vuosina 2019-2021. Tunnusluvussa lainat ja vastuut on huomioitu myös vuokratvastuut ja leasing-rahoitus.**

Kaupungin investointien ennustetaan jatkavan kasvuaan, kuluvalle vuosikymmenellä investointisuunnitelman mukaan keskimäärin 240 milj. euroa vuodessa. Talousarvion 2022 mukaan kaupungin lainakanta olisi kasvamassa vuoden 2025 loppuun mennessä 1 482 milj. euroon, kun se vuoden 2021 lopussa oli 891 milj. euroa. Lainakanta kasvaisi neljässä vuodessa 66 %. Kaupungin osalta investoinnit ovat kohdistuneet eniten infran rakentamiseen, mm. tunnelin ja raitiotien vuoksi. Kaupungin taloussuunnitelman mukaan talonrakennushankkeet ovat jatkossa selvästi vallitsevia.

- Kaupungin talonrakennuksen ja infrarakentamisen investoinnit vuosina 2010–2021 ja suunnitelmavuosina 2022–2026. Vuosisuunnitelma 2022 sisältää uudelleen budjetoidut hankkeet.

Talous- ja tuottavuusohjelma

Vuoden 2022 talousarvioon on kirjattu talous- ja tuottavuusohjelman laatiminen. Ohjelmaa laadittaessa tarkastellaan kaupungin taloutta tuottavuuden ja kestävä kasvun näkökulmasta ja etsitään keinoja rahoittaa suunnitellut kasvu- ja elinvoimainvestoinnit. Myös palvelurakenteesta tehdään laajaa verrokkitarkastelua ja sote-uudistuksen myönteiset ja kielteiset vaikutukset tutkitaan.

Vuosien 2018–2020 talouden tasapainottamisohjelmalla kaupunkikonserni laski saaneensa yhteensä 55 milj. euron talousvaikutukset, kun muun muassa osinkotuottoja kasvatettiin, maavuokratuottoja lisättiin ja hallinnossa sekä henkilöstöetuuksissa säästettiin.

Sosiaali- ja terveystalouden uudistus

Tilikauden tuloksen on ennustettu olevan positiivinen vielä ensimmäisenä vuonna sosiaali- ja terveystalouden sekä aluepelastuslaitoksen siirron jälkeen 2023, mutta myöhemmin vuosina yli 20 milj. euroa negatiivinen. Maankäyttösopimuskorvausten ja myyntivoittojen tason arvioidaan olennaisesti tulevana vuosina pienenevän.

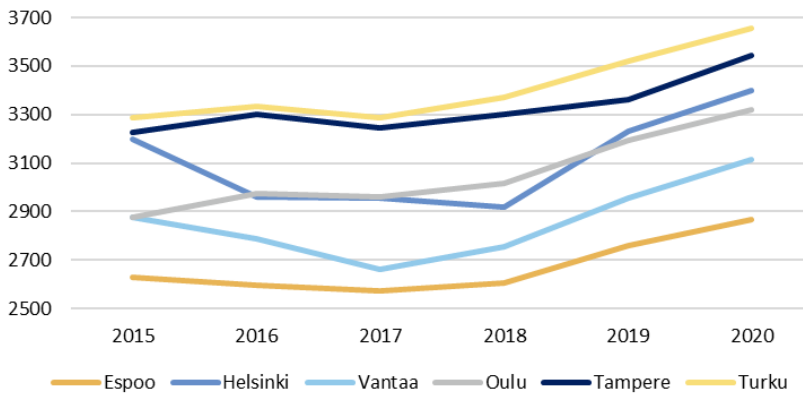
Kuntia ja hyvinvointialueita koskevat talouslaskelmat julkaistiin huhtikuussa 2022. Tämän perusteella määräytyvät kunnallisveron leikkausprosentti ja hyvinvointialueiden rahoituksen perusta.

Viimeisimmässä laskelmassa kunnallisveron leikkausprosentti on 12,64, mikä on kasvanut 0,25 %-yksikköä edellisestä. Tampereen veroprocentiksi jää 7,61 %. Valtionosuudet laskevat muutosrajoittimen ja siirtymätasauksen vuoksi vain 17 milj. euroon vuonna 2023.

Sosiaali- ja terveystalouden kustannukset ja vaikutus kokonaiskustannuksiin

Tilastokeskuksen tietojen mukaan Tampereen kaupungin sosiaali- ja terveystalouden asukaskohtaiset nettokäyttökustannukset olivat viisivuotisjaksolla 2015–2020 kuuden suurimman kaupungin vertailussa toiseksi suurimmat Turun jälkeen. Ero vertailun halvimpaan eli Espooseen oli merkittävä, 677 euroa vuonna 2020. Espoon ja Vantaan väestö on ikärakenteeltaan muita nuorempaa, mikä selittää pienempiä sote-kustannuksia. Tilastokeskuksen tiedoissa sote-palveluihin sisältyy myös työllisyshoidon palvelut ja ympäristöterveydenhuolto, jotka eivät tule sisällymään hyvinvointialueiden palveluihin.

Euroa / asukas

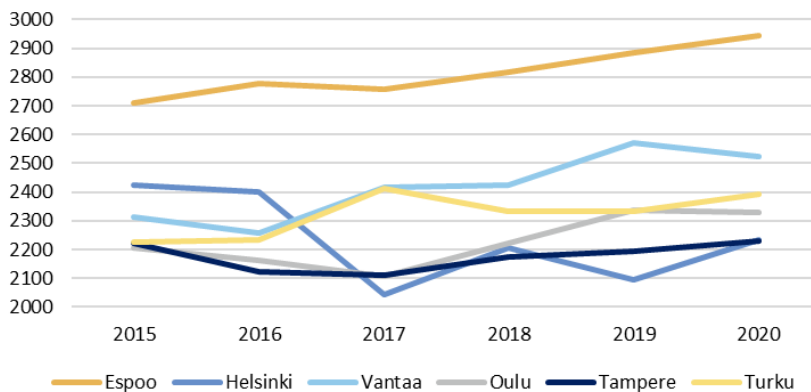

- **Kuuden suurimman kaupungin sosiaali- ja terveystalouden nettokustannukset, euroa asukasta kohti. Lähde: Tilastokeskus**

Sote-kustannukset ovat lähteneet jokaisessa kuudessa suuressa kaupungissa selvään kasvuun vuoden 2018 jälkeen. Tästä voisi vetää johtopäätöksen, että kaupungeille jää alati kasvavien sote-kustannusten siirtyessä hyvin resursseja kaupunkien järjestettäväksi jääviin palveluihin. Tätä voi tarkastella tutkimalla takautuvasti kaupunkien nettokäyttökustannuksia ilman sote-palveluja.

Vuonna 2020 muiden kuin sote-palvelujen asukaskohtaiset nettokäyttökustannukset olivat pienimmät Tampereella ja Helsingissä. Espoo oli tällä mittarilla muihin verrattuna aivan omalla tasollaan. Vuonna 2020 Espoon asukaskohtaiset muiden kuin sote-palvelujen nettokäyttökustannukset olivat 2 945 euroa, kun Tampereen luku oli 2 231 euroa. Takautuvasti tarkastellen näyttää, että Espoolla on ollut selvästi eniten liikkumavaraa muiden kuin sote-palvelujen järjestämiseen. Nettokäyttökustannuksia tarkasteltaessa tulee huomioida, että kuntien rahoitusta on tasattu valtionosuuksilla.

Euroa / asukas

- **Kuuden suurimman kaupungin nettokäyttökustannukset asukasta kohti ilman sote-palveluja, euroa asukasta kohti. Lähde: Tilastokeskus**

Tarkastuslautakunnan arviointi Tampereen kaupungin taloudesta

Kaupungin taloudellinen tulos on ollut kahtena vuotena erinomainen poikkeuksellisten tuottojen takia. Hyvät vuodet katkaisivat lähes vuosikymmenen pituisen negatiivisten tulosten sarjan.

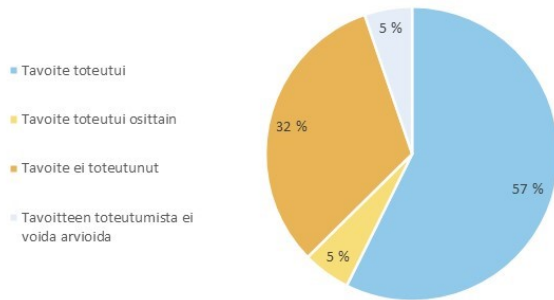
Epävarmat talouden näkymät ja maailmantilanne jatkuvat. Vuoden 2023 alussa sote-uudistus mullistaa kuntien toiminnan ja talouden lähtökohdat. Kaupungin suunnitelmissa kasvu- ja elinvoimainvestoinnit jatkuvat edelleen suurina, mikä ennustaa merkittävää lainamäärän kasvua.

Tarkastuslautakunta pitää hyvänä ennakkointina, että talous- ja tuottavuusohjelma laaditaan juuri nyt, vaikka takana onkin kaksi hyvää vuotta. Edellisestä talouden tasapainottamisohjelmasta saadut hyvät

tulokset kannustavat yrittämään uudestaan uusin keinoin. Oman vaikeutensa uuden talous- ja tuottavuusohjelman laatimiseen tuo kaupunkistrategian tavoite asiakaskokemuksen parantamisesta. Entistä vähemmällä rahalla tulisi saada enemmän hyviä asiakaskokemuksia.

5. Valtuustokauden 2018–2021 tavoitteiden toteutuminen

Kaupunginvaltuusto asetti valtuustokaudelle 2018–2021 yhteensä 39 tavoitetta, joilla toteutettiin Tampere – Sinulle paras -strategiaa. Valtuustokauden tavoitteita edistettiin vuositavoitteilla, joita oli neljän vuoden aikana yhteensä 247 kappaletta. Näistä Vuositavoitteista 57 % toteutui, 32 % ei toteutunut, 5 % toteutui osittain ja 5 %:n toteutumista ei voitu arvioida.

▪ Tarkastuslautakunnan arviointi valtuustokauden 2018–2021 tavoitteita toteuttaneiden vuositavoitteiden toteutumisesta.

Tarkastuslautakunta on huolissaan siitä, riittävätkö Kestävä Tampere 2030 -tiekartan toimenpiteet kaupungin hiilineutraalisuustavoitteen toteuttamiseen. Valtuustokauden tavoite oli vähentää hiilidioksidipäästöjä 40 % vuoden 1990 tasosta vuoden 2021 loppuun mennessä. Ennakkotiedon mukaan päästöt vähenivät vain 33 % vuoteen 2020 mennessä. Varsinkin liikenteen päästöt ovat laskeneet tavoiteltua hitaammin. Keinoja Tampereen liikennepäästöjen vähentämiseen on koottu vuosien 2021–2024 Kestävän kaupunkiliikunnan suunnitelmaan ja toimenpideohjelmaan. Yksi hiilidioksidipäästöjen vähentämiskeino on kestävä liikennejärjestelmä, jota on toteutettu mm. raitiotiehankeissa. Raitiotien toteutus onnistui todella hyvin, sillä 11 raitiotiehen liittyvästä vuositavoitteesta kymmenen toteutui kokonaan ja yksi osittain. Sen sijaan kestävien liikummisluotojen kulutapaosuutta koskevat tavoitteet jäivät pääosin toteutumatta, mitä selittää ainakin joukkoliikenteen matkustajamäärän väheneminen koronaepidemian takia.

Palvelujen painopisteen siirtäminen ennaltaehkäiseviin ja kotiin vietäviin palveluihin on ollut jo pitkään kaupungin tärkeä tavoite, jota edistettiin valtuustokauden vuositavoitteilla oikein hyvin. Kauden 14:sta ennaltaehkäisyyn liittyvästä vuositavoitteesta yhdeksän toteutui. Tavoitteet koskivat ikäihmisten asumismuotoa, lastensuojelun asiakkaiden osuutta väestöstä, kotihoidon sairaalavuorokausien määrää ja asunnottomuutta.

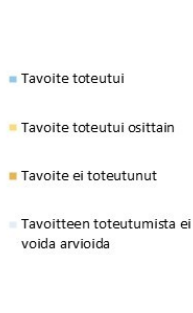
Valtuustokauden työllisyystavoitteisiin sisältyivät työttömyyden lasku maan keskiarvon tasolle ja työllisyysasteen kasvu. Työttömyys laski lähestulkoon tavoitellulle tasolle, sillä työttömyysaste oli vuoden 2021 päättyessä 11,4 % Tampereella ja 10,5 % koko maassa. Vuoden 2021 lopussa Tampereella oli 13 710 työtöntä työnhakijaa, mikä oli 4 400 henkilöä vähemmän kuin edellisvuonna. Työllisyysasteen kasvutavoitteen toteutumista ei voida vielä arvioida, sillä vuoden 2021 tunnusluvun tiedot eivät ole vielä saatavilla. Tampereen työllisyysaste oli 68,4 % vuonna 2018 ja se laski 65,4 %:iin vuonna 2020.

Strategiassa tavoiteltiin kaupungin henkilöstön sairauspoissaolojen vähenemistä 10 %:lla valtuustokauden aikana. Tavoite ei toteutunut, sillä sairauspoissaolot kasvoivat hieman. Vuonna 2021 sairauspoissaoloja oli 17,9 päivää henkilötyövuotta kohden. Mielen terveyteen liittyvien sairauspoissaolojen osuus kaikista sairauspoissaaloista kasvoi valtuustokauden aikana 17 %:sta (v.2018) 26 %:iin (v.2021). Vuonna 2021 mielen terveyssyyt olivat yleisin sairauspoissaolojen aiheuttaja. Henkilöstöyksikkö on jo tehnyt tilanteen parantamiseksi useita toimenpiteitä yhteistyössä mm. työterveyshuollon kanssa. Toimenpiteisiin sisältyy mm. työterveyspsykologien vastaanottojen ja lyhytterapian käyntimäärien lisääminen. Tarkastuslautakunta on huolissaan henkilöstön mielen terveysongelmien suuresta kasvusta. Tarkastuslautakunta jatkaa sairauspoissaolojen syiden ja määrien seuraamista.

Koronaepidemia hidasti Tampereen vetovoimaa kansainvälisen tason kulttuuri-, matkailu-, kongressi-, tapahtuma- ja urheilukaupunkina koskevan valtuustokauden tavoitteen toteutumista. Vuosien 2018–2019 tavoitteista toteutui vielä puolet, mutta koronaepidemian vuosina 2019–2020 vain yksi viidestä.

6. Vuoden 2021 valtuustotavoitteiden toteutuminen

Kaupunginvaltuusto asetti vuoden 2021 talousarviossa konsernihallinnolle ja lautakunnille 48 sitovaa toiminnan tavoitetta, jotka on johdettu kaupunkistrategiasta. Liikelaitoksille ja Pirkanmaan pelastuslaitokselle asetettiin yhteensä 10 toiminnan tavoitetta ja tytäryhteisöille 57 tavoitetta. Näistä kaupunkikonsernin 115 tavoitteesta 56 % toteutui, 3 % toteutui osittain ja 36 % ei toteutunut. Tavoitteista 6 %:n toteutumista ei voitu arvioida lainkaan.

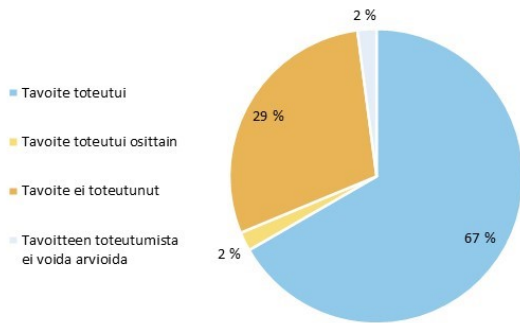
▪ Tarkastuslautakunnan arviointi kaupunkikonsernin valtuustotavoitteiden toteutumisesta.

Kaupunkikonsernin tavoitteiden toteutuma oli kokonaisuudessaan melko hyvä, joskin parantamisen varaa jäi. Tavoitteita oli 42 vähemmän kuin edellisvuonna ja vähennys kohdistui pääosin tytäryhteisöjen tavoitteisiin. Toteutuneiden tavoitteiden osuus oli hieman edellisvuotta korkeampi ja toteutumatta jääneiden tavoitteiden osuus oli sama kuin edellisvuonna. Koronaepidemia vaikutti edelleen joidenkin tavoitteiden toteutumattomuuteen.

Kaupungin tilinpäätöksessä on kaupunginhallituksen raportointi valtuustotavoitteiden toteutumisesta. Tässä luvussa käsitellään erikseen vain sellaiset tavoitteet, joista tarkastuslautakunta haluaa kertoa näkemyksensä tai antaa lisätiedon.

Lautakunnat ja konsernihallinto

Lautakuntien ja konsernihallinnon sitovista toiminnan tavoitteista 67 % toteutui, 29 % jäi toteutumatta, 2 % toteutui osittain ja 2 %:n toteutumista ei voitu arvioida. Konsernihallinnon ja lautakuntien tavoitteet ovat ymmärrettäviä ja mitattavia.

▪ **Tarkastuslautakunnan arviointi lautakuntien ja konsernihallinnon sitovien toiminnan tavoitteiden toteutumisesta.**

Lautakuntien ja konsernihallinnon valtuustotavoitteet jakautuivat viiteen teemaan, jotka ovat yhdessä tekevä ja inhimillinen, koulutuksen ja osaamisen kärjessä, luova ja innovatiivinen, urbaani ja kestävästi kasvava sekä uudistumiskykyinen. Tavoitteita toteutui suhteellisesti eniten yhdessä tekevä ja inhimillinen -painopisteessä, joka sisälsi mm. koululaisten fyysisen toimintakyvyn parantamisen, kotihoidon asiakkaiden sairaalavuorokausien vähenemisen ja asunnottomuuden vähenemisen.

Ammatillisen koulutuksen negatiivisten eroamisten määrää koskeva tavoite toteutui. Samoin toteutui tavoite, joka koski Tredusta valmistuneiden odotuksia heidän omasta sijoittumisestaan työelämään tai jatko-opintoihin. Koronaepidemia on ollut opiskelijoille raskas ja näiden tavoitteiden toteutuminen siitä huolimatta on hyvä saavutus.

Koronaepidemia esti edelleen kaupungin keskeisten kohteiden kävijämääriin ja joukkoliikenteen matkustajamäärään liittyvien tavoitteiden toteutumisen. Kävijämäärien rajoittaminen jatkui mm. museoissa, kirjastoissa ja Särkänniemessä. Joukkoliikenteessä tehtiin matkoja noin 30 % vähemmän kuin vuonna 2019.

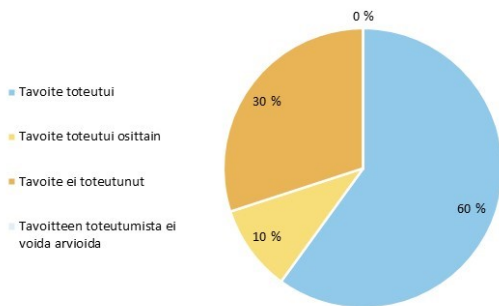
Ikäihmisten asumista koskeva tavoite oli, että noin 92 % ikäihmisistä asuu kotona, vähintään 6 % tehostetussa palveluasumisessa ja enintään 2 % pitkäaikaisessa laitoshoidossa. Viimevuosina tavoite on toteutunut osittain ja vuonna 2021 se toteutui kaikilta osin. Tavoitteen raportointi sisältää yli 75-vuotiaat kaupunkilaiset. Kotona asuviin lasketaan myös palveluasumisen asiakkaat, jotka voivat saada apua päivittäisiin toimintoihinsa joka päivä klo 7–22. Tehostetussa palveluasumisessa apua on saatavilla ympäri vuorokauden. Pitkäaikaiseen laitoshoittoon lasketaan vanhainkodissa ja vaativan hoidon yksiköissä asuvat ikäihmiset.

Digitaalisten palvelujen käyttöasteen paranemista koskeva tavoite toteutui osittain. Tavoite jäi toteutumatta sivistys- ja kulttuurilautakunnassa, jossa tavoite oli tilavarauspalvelu Varaamon käyttöönotto. Tavoite toteutui muissa lautakunnissa. Kaupunginhallitus raportoi tavoitteen toteutuneeksi.

Asiakaskokemuksen paranemista koskevan tavoitteen toteutumista ei voida arvioida. Tavoite koskee useita palveluita, joista muutaman toteutumista ei voida arvioida lainkaan. Kaupunginhallituksen raportoinnin mukaan tavoite ei toteutunut. Tarkastuslautakunnan suositus: tavoitteiden tulee olla helposti mitattavia.

Liikelaitokset ja Pirkanmaan pelastuslaitos

Liikelaitosten ja Pirkanmaan Pelastuslaitoksen tavoitteista kuusi toteutui, kolme jäi toteutumatta ja yksi toteutui osittain. Kaupungin liikelaitokset ovat Tampereen Kaupunkiliikenne Liikelaitos ja Tampereen Vesi Liikelaitos.

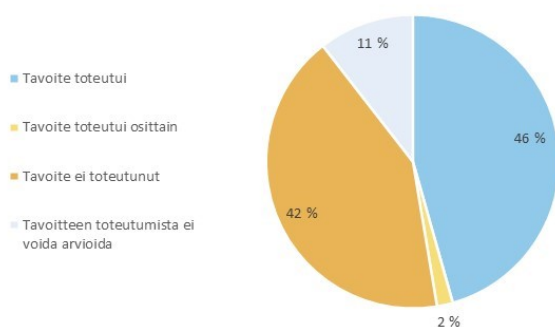
Tarkastuslautakunnan arviointi liikelaitosten ja Pirkanmaan pelastuslaitoksen valtuustotavoitteiden toteutumisesta.

Tampereen Vesi Liikelaitoksen tavoite säilyttää vesijohtoveden laatu ja toimitusvarmuus korkealla tasolla toteutui osittain. Tavoitteella oli kaksi mittaria. Vesijohtoverkoston pituuteen suhteutettu häiriöiden määrä ei laskenut. Sen sijaan Kaupinojan vedenpuhdistuslaitoksen saneeraus valmistui ja laitos saavutti täyden talousveden tuotantokapasiteetin.

Pirkanmaan pelastuslaitoksen tavoite parantaa työhyvinvointia työyhteisötaitoja kehittämällä ei toteutunut. Mittari oli työhyvinvointimatriisin tulos, joka heikkeni edellisvuodesta. Tulosta heikensivät erityisesti työkyvyttömyyseläkemaksujen ja sairauspoissaolojen kasvu. Pelastuslaitos on tehnyt toimenpiteitä työhyvinvoinnin ja työyhteisötaitojen kehittämiseksi.

Tytäryhteisöt

Kaupungin talousarviossa asetettiin tavoitteita 16 tytäryhteisölle. Näistä tavoitteista 46 % toteutui, 42 % ei toteutunut, 2 % toteutui osittain ja 11 %:n toteutumista ei voitu arvioida.

Tarkastuslautakunnan arviointi tytäryhteisöjen valtuustotavoitteiden toteutumisesta.

Tytäryhteisöjen toteutumatta tai kokonaan arvioimatta jääneiden tavoitteiden osuus oli suurempi kuin muualla kaupungissa. Koronaepidemia vaikutti edelleen ainakin seitsemän tavoitteen toteutumattomuuteen. Tarkastuslautakunta odottaa toteutuneiden tavoitteiden osuuden kasvavan jatkossa, kun koronarajoitukset päättyvät.

Tampere-talo Oy oli ainoa tytäryhteisö, jonka tavoitteista mikään ei toteutunut. Koronaepidemia vaikutti kaikkien Tampere-talo Oy:n tavoitteiden toteutumattomuuteen, sillä Tampere-Talo oli suljettuna merkittävän osan vuodesta. Tavoitteiden toteutuma oli heikko myös

Tampereen Palvelukiinteistöt Oy:llä ja Tampereen Vuokratalosäätiöllä, joissa vain yksi tavoite neljästä toteutui.

Ainoastaan Tampereen Vuokra-Asunnot Oy:n kaikki tavoitteet toteutuivat. Myös Pirkan Opiskelija-Asunnot Oy:n toteutuma oli hyvä, sillä viidestä tavoitteesta neljä toteutui.

Omistaja-arvon kehittymistä koskevan tavoitteen toteutumista ei voida arvioida Tampereen Särkänniemi Oy:ssä, sillä sen omistaja-arvolle ei ole täsmällistä laskukaavaa. Yhtiö työskentelee toimialalleen sopivan laskukaavan määrittämiseksi. Tarkastuslautakunnan suositus: tavoitteille tulee asettaa selkeät mittarit.

Tytäryhteisöjen yhteiset tavoitteet

Alla olevasta taulukosta nähdään ne kahdeksan tavoitetta, jotka asetettiin vähintään kolmelle tytäryhteisölle. Näistä 54 % toteutui, 41 % jäi toteutumatta ja 5 %:n toteutumista ei voida arvioida.

yhtiö / tavoite	Asuntojen taloudellinen käyttöaste	Asuntokannan kasvattaminen	Korjausvelan osuus rakennuskannan arvost	Omanvaraisuusaste	Osinko	Sijoitetun pääoman tuotto prosentti	Tulos	Omistaja-arvo
Finnpark Oy								
Pirkan Opiskelija-asunnot Oy								
Pirkanmaan Jätehuolto Oy								
Pirkanmaan Voimia Oy								
Tampereen Kotilinnasäätiö								
Tampereen Palvelukiinteistöt Oy								
Tampereen Sähkölaitos Oy								
Tampereen Särkänniemi Oy								
Tampereen Tilapalvelut Oy								
Tampereen Vuokra-asunnot Oy								
Tampereen Vuokratalosäätiö								
Tampere-talo Oy								
Tullinkulman Työterveys Oy								
Viilusen Rinne Oy								
Tavoite toteutui 20 kpl	5	1	3	2	5	2	2	
Tavoite ei toteutunut 15 kpl	0	4	2	1	2	4	1	1
Tavoitteen toteutumista ei voida arvioida 2 kpl								2

Tytäryhteisöjen yhteisten valtuustotavoitteiden toteutuminen.

Vuokra-asuntojen taloudellista käyttöastetta koskeva tavoite toteutui kaikissa viidessä yhtiössä, joille se oli asetettu. Tavoitetaso vaihteli välillä 95–99 %. On hyvä, että tyhjillään olevien asuntojen osuus on saatu pidettyä pienenä.

Hyvä toteutuma oli myös osinkoa koskevalla tavoitteella, sillä se toteutui viidessä yhtiössä seitsemästä. Suurin, 20 milj. euron, osinko saatiin Tampereen Sähkölaitos Oy:ltä.

Osinkotavoitteen toteutuminen viidessä yhtiössä on merkityksellistä, sillä kaupungin tilinpäätöksen mukaan tuleviin osinkotuottoihin kohdistuu kasvupaineita. Tampereen Särkänniemi Oy ja Finnpark Oy kärsivät koronaepidemian vaikutuksista niin paljon, että osingonjakoa ei katsottu niissä tarkoituksenmukaiseksi.

Asuntokannan kasvattamista koskeva tavoite toteutui huonoiten eli vain yhdessä yhtiössä viidestä. Sijoitetun pääoman tuotto prosenttia koskevan tavoitteen toteutuma oli edellisvuosien tapaan heikko. Se toteutui vain kahdessa yhtiössä kuudesta ja tavoitetaso vaihteli välillä 3–5 %.

Tarkastuslautakunnan arviointi poikkeaa kaupunginhallituksen raportoinnista

Tampereen Infra Oy:n palveluiden hinta- ja laatutasoa koskevan tavoitteen toteutumista ei voida arvioida, koska vertailutietoa ei ole kattavasti saatavilla. Kaupunginhallitus raportoi tavoitteen osittain toteutuneeksi.

Tampereen Tilapalvelut Oy:n toiminnan tehokkuutta koskevan tavoitteen toteutumista ei voida arvioida, koska tavoitteen mittari on epäselvä. Kaupunginhallitus raportoi tavoitteen toteutuneeksi.

Tuomi Logistiikka Oy:n toimitusvarmuutta ja kustannustehokkuutta koskevan tavoitteen toteutumista ei voida arvioida. Tavoitteella oli kolme mittaria, joista toimitusvarmuuden tavoitetaso saavutettiin ja ajamatta jääneiden kyytien tavoite ei toteutunut. Asiakkaiden kyytien yhdistelytavoitetta ei ollut tarkoituksenmukaista toteuttaa koronaviruksen leviämisvaaran takia, eikä sen toteutumista voida siksi arvioida. Kaupunginhallitus raportoi tavoitteen osittain toteutuneeksi.

Tuomi Logistiikka Oy:n toiminnan tehokkuutta ja voitontuottamista koskeva tavoite ei toteutunut. Tavoite oli tuottaa voittoa vain sen verran, että jatkuvuus ja kehittäminen voidaan turvata. Talousarvion mittarissa sopivaksi tasoksi on asetettu 2 %:n liikevoitto. Tavoitetaso ylittyi, sillä yhtiön liikevoittoprosentti oli 2,6. Kaupunginhallitus raportoi tavoitteen toteutuneeksi.

Tampereen Sähkölaitos Oy:n taloudellisen tuloksen kilpailukykyä koskevan tavoitteen toteutumista ei voida vielä arvioida, sillä vuoden 2021 tulos valmistuu vasta kesällä. Kaupunginhallitus raportoi tavoitteen toteutuneeksi vuoden 2020 tuloksen perusteella.

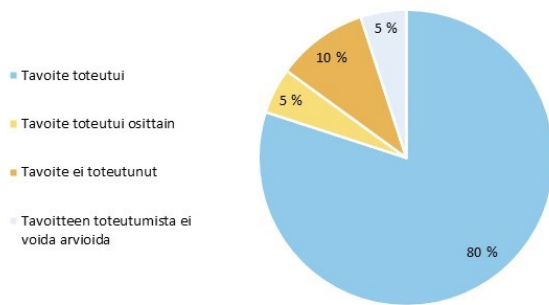
Tarkastuslautakunta kysyy, mikä oli Tampereen Sähkölaitos Oy:n vuoden 2021 kilpailukykymittarin tulos?

Tarkastuslautakunnan arviointi poikkesi kaupunginhallituksen raportoinnista myös yhden Finnpark Oy:n ja yhden Tullinkulman Työterveys Oy:n tavoitteen kohdalla. Näistä arvioinneista on kerrottu tarkemmin kyseisiä yhtiöitä käsittelevissä luvuissa.

Tarkastuslautakunnan suositus: tavoitteiden ja mittarien tulee olla selkeitä.

Kehitysohjelmien toimenpiteet

Kaupungin vuoden 2021 kehitysohjelmat olivat Viiden tähden keskusta, Hiedanranta, Raitiotie, Smart Tampere, Vetovoimainen elämyskaupunki ja Tampere Junior. Kaupungin sitovista toiminnan tavoitteista yhdeksää toteutettiin kehitysohjelmissa. Niistä seitsemän toteutui ja kaksi jäi toteutumatta. Tavoitteiden toteuttamiseksi kehitysohjelmille oli asetettu 20 toimenpidettä, joista 16 toteutui, yksi toteutui osittain ja kaksi jäi toteutumatta. Yhden toimenpiteen toteutumista ei voitu arvioida. Kehitysohjelmia toteutetaan useiden palvelualueiden yhteistyönä ja on hyvä, että yhteistyöllä saavutetaan kaupunkistrategiassa tavoiteltuja muutoksia.

■ **Tarkastuslautakunnan arviointi kehitysohjelmien toimenpiteiden toteutumisesta.**

Viiden tähden keskusta -kehitysohjelman tavoite Asemakeskuksen matkakeskustermiinalin toteutusten linjaamisesta toteutui. Linjaukset on tehty tavoitteen mukaisesti. Tavoite ei sisältänyt toteutuksen aloittamista eikä toteutusta ole vielä aloitettu. Kaupunginhallitus raportoi tavoitteen osittain toteutuneeksi.

Smart Tampere -kehitysohjelman tavoite oli luoda automaattiliikenteen testialueen toimintamalli ja käynnistää toiminta alueella. Tavoite toteutui osittain. Toimintamalli on luotu, mutta toiminta käynnistettiin vasta vuoden 2022 puolella. Työ eteni Smart Tampere - hankesuunnitelman aikataulussa. Kaupungin talousarvion toimenpiteessä aikataulu asetettiin hankesuunnitelmaa kireämmäksi.

Hiedanrannan kehitysohjelman tavoite oli ”käynnistää Hiedanrannan yleissuunnitelman Lielahden suunnittelualueeseen kuuluvien yksityisten osien tarkempi yleissuunnittelu”. Tavoitteella tarkoitetaan yleissuunnitelmaan perustuvaa kehitystyötä kiinteistönomistajien kanssa. Lielahdessa kaupungin yleissuunnitelma poikkeaa kiinteistörajoista ja siksi tarvitaan kiinteistönomistajien sitoutuminen suunnitelman edistämiseen. Tavoite toteutui, sillä kehitystyö käynnistyi suunnitellusti. **Tarkastuslautakunnan suositus: tavoitteet tulee kirjata ymmärrettävästi.**

Vetovoimainen elämyskaupunki -kehitysohjelman toimenpide oli varmistaa asiantuntijaraadin vierailun ja vuoden 2026 kulttuuripääkaupungin valintatilaisuuden onnistuminen. Toimenpiteen toteutumista ei voida arvioida, koska sille ei ole asetettu mittaria. Kaupunginhallitus raportoi tavoitteen toteutuneeksi. **Tarkastuslautakunnan suositus: tavoitteilla tulee olla selkeät mittarit.**

Vuodesta 2022 alkaen kehitysohjelmille ei enää aseteta tavoitteita tai toimenpiteitä kaupungin talousarviossa. Kehitysohjelmien tilannekatsaukset esitellään jatkossa kaupunginhallitukselle.

7. Muut toiminnan ja talouden arvioinnit

7.1. Viestintä

Kaupungin 14 hengen viestintätiimi ohjaa ja kehittää kaupunkitasoista sisäistä ja ulkoista viestintää. Viestintä sijoittuu konsernihallinnon strategia- ja kehittämissyksikköön. Tiimin toimintakulut olivat vuonna 2021 noin miljoona euroa. Viestintä tarjoaa sekä yhteisiä välineitä että viestintäammattilaisten asiantuntemusta kaupungin viestintään. Yhteisiä välineitä ovat mm. kaupungin omat julkaisut, kuten Tampere-lehti sekä internet ja intranet. Tampere.fi -sivuilla on noin 900 000 kävijää kuukausittain ja intranet Taskulla on 15 000 käyttäjää. Lisäksi kaupungilla on

kymmeniä Twitter-tilejä, Facebook-sivuja, Instagram-tiliä ja kymmenen Youtube-kanavaa. Näitä somekanavia seuraa noin 68 000 käyttäjää.

Arviointikysymys: Ovatko viestinnän tavoitteet toteutuneet? Arviointi tehdään konserniviestinnän ohjeen mukaisesti.

Viestinnän johtaminen, sääntely ja ohjeistus

Hallintosäännön mukaan pormestari johtaa viestintää. Viestinnän toimintakenttänä on koko kaupunki ja pormestari voi tarvittaessa ohjata sitä, mihin asioihin viestintä priorisoi.

Laissa säädettyä viestintää ja osallistumista koskevia velvoitteita on mm. perustuslaissa, kuntalaissa, hallintolaissa ja laissa viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Lisäksi viestintää ohjeistetaan kaupungin omalla konserniviestinnän ohjeella. Siinä kuvataan mm. viestinnän periaatteet, tavoitteet, kanavat, sidosryhmät ja häiriöaikojen viestintä. Konserniviestinnän ohjeen lisäksi ohjeita on eri viestintäalustojen käyttöön, kuten sosiaalisen median ohjeet ja verkkoviestinnän ohjeet.

Viestinnän tulee myös tukea strategian ja tavoitteiden toteutumista, kehittää kaupungin viestinnän pääkanavia sekä vahvistaa kaupungin mainetta ja rakentaa luottamusta.

Viestinnän tavoitteet

Viestinnän tavoitteet esitetään konserniviestinnän ohjeessa seuraavasti:

1. Kuntalaiset ja sidosryhmät saavat oikeaa ja ajantasaista tietoa valmisteilla olevista asioista, palveluista, suunnitelmista ja osallistumismahdollisuuksista.
2. Kuntalaiset ja sidosryhmät luottavat kaupunkikonsernin tuottamaan tietoon ja viestintään.
3. Viestintää hoitavan henkilöstön ammattitaito ja tietämys viestinnän käytännöistä, työvälineistä ja Tampereen kaupungin toiminnasta ja toimintaan vaikuttavista ajankohtaisista asioista (esim. lainsäädäntömuutokset) on hyvä.
4. Kaupunkikonsernin toimijat tietävät viestinnän merkityksen strategisena toimintana ja tuntevat lainsäädännön viestinnälle asettamat vaatimukset.

Ohjeen mukaan viestintää arvioidaan seuraamalla verkkosivujen käyttöä kuukausittain ja tekemällä käyttäjäkysely vuosittain ulkoisista verkkosivuista ja intranetistä. Muita osa-alueita arvioidaan säännöllisesti ulkopuolisen toimijan tekemillä viestintätutkimuksilla, lehtien lukijatutkimuksilla ja kaupungin mainetta mittaavilla tutkimuksilla.

Tavoitteiden toteutuminen

Viestintätiimi seuraa järjestelmällisesti toimitettua mediaa ja sosiaalisen median alustoja sekä niillä käytävää keskustelua. Viestinnässä käsitellään saadut palautteet. Viestintä pyrkii varmistamaan, että annettu tieto on oikeaa, ajantasaista ja luotettavaa. Samalla seurataan, mikä on kiinnostavaa ja miten paljon viestejä jaetaan edelleen.

Viestinnän henkilöstön ammattitaitoa ja toimintatapoja ylläpidetään kehityskeskusteluilla, palautteilla, tiimityöskentelyllä ja työelämän laatuun liittyvillä kyselyillä. Koulutukset ja alan kehityksen seuraaminen edistävät myös ammattitaidon ylläpitämistä.

Lehtien lukijatutkimuksia ei ole viime vuosina tehty, koska tiedottaminen on siirtynyt paljolti verkkoon. Viestintätiimi tekee enää kaksi kertaa vuodessa ilmestyvän Tampere-lehden. Viestintä seuraa kaupungin verkkosivujen käyttöä kuukausittain. Verkkosivujen kokonaiskäyttö oli 15,6 milj.

käyntiä vuonna 2020 ja 21,4 milj. käyntiä vuonna 2021. Molempina vuosina eniten katsottuja olivat terveydenhuollon sivustot, jotka käsittelivät koronaa. Vuoden 2021 kävijätilastoja nostivat koronarokotuksia käsittelevien sivujen kävijämäärät.

Viestintä osallistuu vuosittain kuntien yhteiseen ulkoisten verkkosivujen käyttäjäkyselyyn. Suomen Online Tutkimus Oy:n toteuttamien vuosien 2021 ja 2020 kyselyjen vastaukset olivat hyvin yhdenmukaiset. Kyselyihin vastasi molempina vuosina noin tuhat vastaajaa. Näistä noin kolmannes käy sivuilla viikoittain ja sama määrä käy satunnaisesti. Rungas 20 % vastaajista käy sivuilla kuukausittain ja loput käyvät näitä useammin tai harvemmin. Eniten vastaajia kiinnosti terveydenhuoltoon liittyvät asiat (keskimäärin 45 % vastaajista) ja ajankohtaisasiat (keskimäärin 30 % vastaajista). Seuraavaksi eniten vastaajia kiinnosti liikenne, kirjasto ja liikunta. Kaikista vastaajista 73 % löysi hakemansa tiedon, noin 17 % ei löytänyt ja loput eivät olleet etsineet mitään erityistä.

Vastaajilta kysyttiin, haluaisivatko he kaupungin tarjoavan enemmän mahdollisuuksia asioida verkon välityksellä. Yli puolet vastaajista toivoi, että tällainen asiointi olisi mahdollista terveydenhuoltopalveluissa ja noin 30 % vastaajista toivoi, että tämä mahdollisuus olisi liikunta- ja vapaa-ajanpalveluissa. Kaupungin verkkosivujen arvosanaksi annettiin 7,5 kouluasteikolla 4–10 molempina vuosina.

Viestintä aloitti kaupungin verkkosivujen uusimisen vuonna 2019. Uusia sivuja on valmisteltu yhteistyössä useiden tahojen kanssa kuulleen kuntalaisia, henkilöstöä ja mm. vammais- ja vanhusneuvostoa sekä nuorisovaltuustoa. Uudet sivut on tarkoitus ottaa käyttöön toukokuussa 2022. **Kaupungin verkkosivuilla ei löydy kaikkia kuntalain mukaisia tietoja. Nämä tiedot päivitetään uusille verkkosivuille.**

Intranetin eli kaupungin sisäiseen viestintään käytetyn lähiverkon käyttäjäkyselyjä ei ole tehty vuosina 2020 ja 2021, koska viestintätiimi on joutunut priorisoimaan työtään ulkoisten sivujen uusimiseen ja koronaviestintään. Seuraava kysely tehdään kuluvana vuonna.

Konserniviesticinnän ohjeen mukaan viestintää arvioidaan kaupungin mainetutkimuksilla. Taloustutkimuksen Kuntien Imago 2021 -tutkimus selvitti yritysjohtajien näkemyksen yli 30 000 asukkaan kaupunkien maineesta 13 eri imagotekijällä. Tampere sijoittui tutkimuksen kolmanneksi.

Toinen kaupunkien mainetta mittaava tutkimus on T-Median **loppuvuonna 2021** toteutettu ja **kevällä 2022** valmistunut Vetovoima & Vaikutus -tutkimus, jossa selvitettiin Suomen kymmenen suurimman kaupungin vetovoimaa erityisesti potentiaalisten asukkaiden joukossa. Tässä tutkimuksessa Tampere oli vetovoimaisin. **Tampere oli vetovoimaisin myös vuoden 2020 tutkimuksessa.**

Kaupungin positiivisesta maineesta kertoo myös kuntien välinen muuttoliike. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2021 Tampereelle muutti muista kunnista 2 137 uutta asukasta enemmän kuin oli lähtijöitä. Luku on kuusikkokuntien suurin. Seuraavana oli Oulu, joka sai 833 asukasta lähtijöitä enemmän. Muut kuusikkokunnat menettivät enemmän asukkaita kuntien välisessä muuttoliikkeessä kuin oli tulijoita.

Tarkastuslautakunnan arviointi Tampereen kaupungin viestinnästä

Tarkastuslautakunnan näkemyksen kaupungin viestinnän tavoitteet ovat pääsääntöisesti toteutuneet. Kaupunkilaiset ovat saaneet ajantasaista tietoa ja siihen on voinut luottaa. Moninaisten

somekanavien käyttö edistää nopeaa tiedon jakamista ja palautteiden säännönmukainen käsittely varmistaa tiedon oikeellisuutta ja perillemeno.

Lautakunta pitää tärkeänä, että verkkosivujen uudistamisessa on huomioitu eri käyttäjäryhmät ja uusiminen on tehty asiakasnäkökulmasta. Hyvät sijoitukset mainetutkimuksissa ja vuoden 2021 paras sijoitus kuntien sisäisessä muuttoliikkeessä kertovat kaupungin hyvästä maineesta.

Tarkastuslautakunta toivoo, että kaupungin yksiköt ottaisivat laajemmin käyttöön asioinnin verkon välityksellä. Tätä kaupunkilaisetkin toivoivat erityisesti terveydenhuoltopalveluissa ja liikunta- ja vapaa-ajanpalveluissa.

7.2. Esteettömyyden edistäminen

Tampereen Sinulle paras -strategian mukaan kaikessa kaupungin toiminnassa edistetään esteettömyyttä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen määrittelyn mukaan esteettömyydellä tarkoitetaan ihmisten mahdollisuutta käyttää ympäristöä ja palveluita itsenäisesti heidän terveydentilastaan, toimintakyvystään tai iästään riippumatta. Fyysistä esteettömyyttä voidaan edistää esim. huolehtimalla kulkuväylien tasaisuudesta, tilojen väljyydestä ja ovien avauspainikkeista. Esteettömyyden toteuttamisessa korostuu myös ajattelutapojen ja asenteiden merkitys.

Esteettömyyden merkitystä tuodaan esiin Kaupungin kestävän liikkumisen suunnitelmassa, jonka mukaan ainakin 10 000 tamperelaisella on pysyviä liikkumista hankaloittavia rajoitteita. Arviointia varten haastateltiin vammaisneuvoston esteettömyystyöryhmän ja vanhusneuvoston edustajia esteettömyydestä.

Arviointikysymys: onko kaupungin toiminnassa edistetty esteettömyyttä?

Yhdenvertaisuuslaki ja esteettömyyden edistäminen Tampereen kaupungissa

Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä terveydentilan tai vammaisuuden perusteella. Viranomaisen ja palvelujen tarjoajan on tehtävä kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi asioida viranomaispalveluissa ja saada palveluita yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Kuntalain mukaan kunnalla tulee olla vanhusneuvosto ja vammaisneuvosto. Niille on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vammaisten ja ikääntyneiden ihmisten kannalta. Tampereen vanhusneuvostolla ja vammaisneuvostolla on kummallakin oma toimintaohje, joka ei kuitenkaan määrittele lakia tarkemmin neuvostojen vaikuttamismahdollisuuksia. Vammais- ja vanhusneuvostot mm. kommentoivat kaupungin hankkeita ja tekevät parannusesityksiä. Vammaisneuvostolla on esteettömyystyöryhmä. Se antaa lausuntoja, tekee esteettömyyskatselmuksia ja avauksia esteettömyyden parantamiseksi.

Kaupungin yhdenvertaisuuskoordinaattori (aiemmin vammais- ja esteettömyysasiamies) mm. edistää rakennetun ympäristön ja palvelujen esteettömyyttä. Hän ottaa vastaan ja välittää palautetta, antaa lausuntoja ja toimii esteettömyysverkostoissa.

Rakennusvalvonta edistää esteettömyyttä myöntäessään rakennusluvut ja suorittaessaan kohteiden käyttöönotto- ja loppukatselmuksia. Näissä edellytetään maankäyttö- ja rakennuslain sekä esteettömyysasetuksen vaatimusten täyttymistä.

Vammaisten ihmisten ja ikäihmisten haastattelut

Arviointia varten haastateltiin yhteensä viittä näkövammaista, liikuntavammaista ja iäkästä tamperelaista kaupungin esteettömyydestä. Lisäksi aiheesta keskusteltiin kaupungin esteettömyystyöryhmän kanssa. Tarkastuslautakunta valitsi haastatteluissa esiin nousseista teemoista kolme, joiden taustoja selvitettiin tarkemmin.

Vammaisneuvoston ja vanhusneuvoston vaikuttavuus

Haastatteluissa nousi esiin kokemuksia siitä, että vammaisneuvoston esteettömyystyöryhmää tai vanhusneuvostoa ei aina oteta aidosti mukaan esteettömyyteen vaikuttavien asioiden suunnitteluun. Esteettömyystyöryhmä haluaisi, että uudisrakennuksia ja saneerauskohteita koskevat suunnitelmat esiteltäisiin sille vaiheessa, jossa suunnitelmiin voi vielä vaikuttaa. Yksi ehdotus oli, että vammaisten ihmisten edustaja arvioisi hankkeen esteettömyyttä useammin kuin kerran toteutuksen aikana. Esteettömyystyöryhmän mielestä kaupungin esteettömyyttä parantaisi myös se, jos työryhmään kuuluisi muutama kaupungin viranhaltija tai luottamushenkilö. Yhdenvertaisuuskoordinaattorin mukaan työryhmää voitaisiin myös tiedottaa entistä tehokkaammin siitä, miten lausunnot ovat vaikuttaneet hankkeiden toteutuksiin. Varsinkin uudisrakennushankkeet ovat niin pitkiä, että neuvoston lausunnosta voi kulua useita vuosia hankkeen valmistumiseen.

Vanhusneuvoston puheenjohtajan ja esittelijäsihteerin kokemusten mukaan vanhusneuvoston lausunnot ja kannanotot ovat välillä johtaneet toimenpiteisiin, mutta usein neuvoston ehdotus on myös jäänyt toteuttamatta. Vanhusneuvosto toivoo lakia tarkentavaa ohjetta siihen, mihin kaupungin asioihin neuvostolta tulee pyytää lausunto. Esteettömyysasioissa vanhusneuvosto haluaa vaikuttaa varsinkin kaupungin infran ja joukkoliikenteen ratkaisuihin. Kaupungin asemakaavoituksen yksikön koettiin onnistuneen vanhusneuvoston osallistamisessa hyvin, sillä se on mm. järjestänyt useita kaavojen arviointikävelyitä.

Hämeenkatu

Haastatteluissa ilmeni useita Hämeenkadun esteettömyyteen liittyviä ongelmia. Näiden ratkaisujen perusteluita tiedusteltiin Liikennejärjestelmän suunnittelu -yksiköstä.

Raitiotien ylityspaikat, joissa jalankulkijan tulee väistää raitiovaunua, koettiin vaarallisiksi. Ylityspaikkoja ei ole merkitty yhtä selvästi kuin suojateitä ja näkövammaisen ihmisen on vaikeaa havaita hiljaa lähestyvä ratikka. Suojatietä tarvitsevat kävelijät joutuvat pisimmillään kävelemään noin puoli kilometriä päästäkseen turvallisesti kadun yli. Lopullisessa toteutuksessa Hämeenkadulle sijoitettiin bussiliikennettä huomattavasti enemmän kuin alkuperäisessä yleissuunnitelmassa. Tämä vaikeutti esteettömien ratkaisujen toteuttamista. Aleksis Kiven kadun kohdalle lisättiin näkövammaisten aloitteesta Hämeenkadun ylittävä valo-ohjattu suojatie.

Jalkakäytävä ja pyörätie erottuvat toisistaan vain kiveyksen ulkonäön perusteella, joten näkövammaisen ihminen tai opaskoira ei havaitse eroa. Alkuperäisestä suunnitelmasta erottaa jalkakäytävä asfalttipinnalla ja pysäkkien odotusalueen reunakivillä jouduttiin luopumaan kaupunkikuvan yhdenmukaisuuden ja kunnossapidon helppouden takia.

Ratikan ja bussin pysäkillä kulkiessaan jalankulkija ylittää pyörätien, mikä koettiin vaaralliseksi. Hämeenkadun liikennejärjestelyjen ja -sääntöjen mukaan jalankulkijan tulee väistää pyörätiellä ajavaa pyörää. Suojatien merkitseminen graniittipintaisen pyörätien yli ei ole mahdollista

tiemerkintänä eikä liikennemerkillä, sillä se voitaisiin virheellisesti tulkita myös suojatieksi ajoradan yli. Pyöräilijöitä varoitetaan risteävästä jalankulusta liikennemerkillä. Turvattomaksi koettiin myös Hatanpään valtatie ylittävä suojatie, koska siinä ei ole jalankulkijan liikennevaloja. Hatanpään valtatie ylityskohtaan on tehty näkövammaisia ihmisiä varten ohjaava raita, joka auttaa löytämään reitin suojatien yli.

Liikuntarajoitteiset kokevat Hämeenkadun ylittävien suojateiden vihreän liikennevalon ajan liian lyhyeksi. Liikennejärjestelmän suunnittelu -yksikön mukaan suojateiden vihreä valo ja sen jälkeiseen suoja-aikaan kuuluva vilkkuva vihreä on mitoitettu niin, että kadun yli ehtii kävelemällä 1,8 kilometrin tuntivauhtia. Jos jalankulkija lähtee ylittämään suojatietä vasta kiinteän vihreän päättyessä, hän ehtii kadun yli 4,2 kilometrin tuntinopeudella. Kaikilla Hämeenkadun valo-ohjatuilla suojateilla on näkövammaisten ääniopastimet.

Liikennejärjestelmän suunnittelussa on tunnistettu Hämeenkadun esteettömyyteen liittyvät tarpeet ja useita parantavia toimenpiteitä on jo tehty. Hämeenkadun esteettömyyttä ja turvallisuutta kehitetään käyttäjälähtöisesti vuonna 2022 toteutettavassa hankkeessa. Työssä suunnitellaan varsinkin puolenvaihtoja ja pysäkkien saavutettavuutta parantavia ratkaisuja.

Vammaisen ihmisen kohtaaminen ja kaupunkilaisten asenteisiin vaikuttaminen

Yksi haastateltu toivoi kaupungin järjestämissä palveluissa, kuten takseissa, työskenteleville koulutusta vammaisten ihmisten kohtaamiseen. Kaupungin kuljetukset järjestää Tuomi Logistiikka Oy, joka edellyttää palvelusopimuksissa kuljettajilta taitoa ja motivaatiota palvella vammaisia ihmisiä. Kuljettajan on hallittava apuvälineiden, kuten pyörätuolien käsittely ajoneuvossaan. Tampereen keskusta- ja lähialueilla kaikkein tiheimmässä ajossa olevien noin 30 kuljettajan tulee osallistua Tuomi Logistiikka Oy:n koulutuksiin, joissa käsitellään mm. erityisryhmien tarpeita teoriassa. Muille noin tuhannelle kuljettajalle koulutus on vapaaehtoinen. Taksiliikenteen erityisryhmien kuljettajakoulutuksen suorittamista ei voida vaatia kilpailutuksissa kouluttajapulan takia. Kaupungin yksiköissä koulutetaan työntekijöitä vammaisten ihmisten kohtaamiseen tarpeen mukaan.

Yksi haastateltu toivoi, että vammaisia ihmisiä näkyisi kaupungin markkinoinnissa ja viestinnässä niin kuin muitakin ihmisiä. Sekä viestinnässä että markkinoinnissa on tunnistettu tarve lisätä viestintäkanavien kuviin ihmisten moninaisuutta esim. vammaisuuden, iän, etnisen taustan ja sukupuolen moninaisuuden näkökulmista. Markkinoinnissa käytetään Visit Tampere Oy:n ylläpitämää, kaikille Tampereen seudun toimijoille avointa, kuvapankkia. Tavoite on laajentaa ja monipuolistaa kuvapankin sisältöä jatkossa. Viestinnän kuvapankkiin lisättiin vuoden 2021 lopulla ensimmäinen sarja valokuvia, joissa on myös vammaisia ihmisiä. Kuvia käytetään kaupungin viestinnän kuvitukseen myös muissa kuin vammaisten ihmisten palveluita käsittelevissä yhteyksissä.

Muita kokemuksia esteettömyydestä

Katujen talvikunnossapitoa kommentoitiin paljon. Kaikki haastateltavat totesivat, että jalkakäytävän ja suojatien yhtymäkohtaan jäävä lumenaurausvalli vaikeuttaa kulkemista huomattavasti. Tampereen Infra Oy poistaa sen vastuulla olevat aurausvallit, mutta traktori ei aina ehdi paikalle heti lumiauran jälkeen.

Esteetöntä ulkona liikkumista varten tarvittaisiin nykyistä enemmän puhtaita levähdyspenkkejä, myös ydinkeskustan ulkopuolelle. Kaupunki on jo lisännyt levähdyspenkkejä ja niiden määrää on mahdollista kasvattaa edelleen, mutta se lisää ylläpitovastuuta ja ilkeiden vaaraa.

Näkövammaisille aiheutuu turvattomuutta mm. heikosta valaistuksesta sekä pistekirjoitusopasteiden, portaikon kontrastiraitojen ja ulko-oven löytämistä helpottavien äänimajakoiden puuttumisesta. Liikuntavammaiset kaipaisivat kiinteitä pyörätuoliliuskoja myös vanhoihin palvelurakennuksiin. Tilaomaisuuden hallinta -yksikön mukaan rakennusten esteettömyysmääräykset ovat muuttuneet ajan myötä ja esteettömyys päivitetään määräysten mukaiseksi varsinkin peruskorjauksissa. Rakennuskohtaista esteettömyyttä on mahdollista parantaa jo ennen peruskorjausta, jos erityisryhmät käyttävät tiettyä rakennusta paljon ja muutostarve on suuri.

Kaupungin asiakaspalvelupisteisiin kaivattiin vastaanottohenkilöitä. Näkövammaisen ihminen ei pysty käyttämään ilmoittautumis- tai vuoronumeroautomaattia eikä löytämään oikeaa asiointipaikkaa ilman avustajaa. Opastuksen saatavuus vaihtelee palveluittain ja esim. kaupungin terveysasemilla on tätä varten automaatin lisäksi palvelupiste.

Vammaisten henkilöiden kuntoutusta ja liikuntaa varten kaupunkiin tarvittaisiin aikuisten lämminvesiallas ja entistä pidempiä esteettömiä retkeilyreittejä. Kiinteistötoimi laatii tänä vuonna selvityksen esteettömien retkeilyreittien perustamismahdollisuuksista.

Haastatellut henkilöt kokivat ratikan pääosin esteettömäksi niin, että liikkumisrajoitteinen ihminen voi matkustaa sillä itsenäisesti. Tampereen Raitiotie Oy:n ja Raitiotien kehitysohjelman mukaan ratainfraa ja kalustoa koskevat esteettömyysvaatimukset kirjattiin suunnitelmiin jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Vammaiset ihmiset osallistuivat esteettömyysvaatimusten määrittelyyn ja lisäksi he testasivat ratainfraa, mallivaunun ja valmiiden vaunujen esteettömyyttä useita kertoja. Osallistuminen ajoitettiin niin, että palautteen perusteella pystyttiin tekemään muutoksia esimerkiksi vaunujen tiloihin, valaistukseen, infonäyttöihin ja kuulutuksiin. Vammaisten ihmisten asiantuntemus koettiin erittäin tärkeäksi esteettömyyden onnistumisessa.

Tarkastuslautakunnan arviointi esteettömyyden edistämisestä

Tampere Sinulle paras -strategian tavoite edistää esteettömyyttä kaikessa kaupungin toiminnassa ei toteudu riittävästi vammaisten ja ikäihmisten haastatteluissa kerättyjen kokemusten perusteella. Esteet rajoittavat heidän mahdollisuuksiaan käyttää ympäristöä ja palveluita itsenäisesti. Toisaalta esteettömyystavoite toteutuu siten, että kaupungin palveluista vastaavat henkilöt olivat tunnistaneet samoja ongelmia kuin vammaiset ihmiset ja ikäihmiset ja ongelmien korjaamiseksi oli toimittu.

Kaupungin esteettömyyden parantamisen ja ylläpitämisen tulee olla jatkuvaa. Haastatteluissa kerättyjen kokemusten perusteella esteettömyys toteutuu parhaiten silloin, kun vammaiset ihmiset ja ikäihmiset otetaan aidosti mukaan hankkeiden suunnitteluun ja toteutuksen arvioimiseen. Tärkeää olisi tiedottaa esteettömyyden kehittämiseen osallistuneille kaupunkilaisille nykyistä paremmin siitä, miten heidän osallistumisensa vaikutti lopputulokseen.

7.3. Osallistuva budjetointi ja digiosallistuminen

Tampereen Sinulle paras -strategiassa tavoiteltiin kaupunkilaisten yhteisöllisen toiminnan ja osallistumisen lisäämistä. Tavoitetta toteutettiin mm. kaupunginhallituksen hyväksymällä vuosien 2019–2020 osallisuus- ja yhteisöllisyysmallilla. Malli sisälsi kuusi painopistettä, joista tarkastuslautakunta valitsi arviointikohteiksi osallistuvan budjetoinnin ja digiosallistumisen painopisteet.

Arviointikysymys: toteuttivatko osallistuvan budjetoinnin ja digiosallistumisen projektit kaupungin strategiaa tarkoituksenmukaisella tavalla?

Osallistuva budjetointi

Osallistuvassa budjetoinnissa kuntalaiset otetaan mukaan verovarojen käytön suunnitteluun ja päätöksentekoon. Tampereen projektin nimi oli Mun Tampere -osallistuva budjetointi ja se toteutettiin vuonna 2020. Osallistuvassa budjetoinnissa tamperelaiset pääsivät ideoimaan, suunnittelemaan ja äänestämään siitä, miten 450 000 euroa käytetään tamperelaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantamiseksi. Projekti toteutettiin työpajoja lukuun ottamatta verkossa osoitteessa mun.tampere.fi. Tämä verkkoalusta hankittiin yhteistyössä digiosallistumisen projektin kanssa ja sen käytöstä kerättiin tärkeää kokemusta digiosallistumisen työkalujen kehittämiseen.

Huhtikuussa 2020 kaupunkilaisilta saatiin 380 ideaa, joista 230 kappaletta oli muokattuina tai sellaisenaan toteutuskelpoisia. Hylättyjen ideoiden esittäjille lähetettiin henkilökohtaiset viestit, joissa kerrottiin, miksi idea jouduttiin hylkäämään. Yleisimmät hylkäämisperusteet olivat liian kallis toteutushinta ja se, että toivottu toiminta oli jo tarjolla kaupungissa. Kuntalaisten työpajoissa ideoita yhdisteltiin ja jalostettiin suunnitelmiksi. Työpajoihin osallistui noin 100 tamperelaista ja niissä syntyi 120 suunnitelmaa, joille kaupunki laati kustannusarviot.

Vähintään 12-vuotiaat tamperelaiset ja Tampereella koulussa olevat henkilöt saivat äänestää kahta mieleistään suunnitelmaa marraskuussa 2020. Ääniä saatiin 2 927 kappaletta, mikä alitti selvästi projektiryhmän 11 000–12 000 äänen tavoitteen. Osallistuvan budjetoinnin loppuraportin mukaan äänimäärää vähensivät mm. äänestysalustan käytettävyysongelmat ja tekniset viat. Äänestyksen tuloksena toteutettiin 12 hanketta vuonna 2021. Lähes kaikki hankkeet liittyivät liikuntaan tai vapaa-aikaan. Toteutettuja hankkeita olivat esim. mopotalli, kesäkioski, neljä skeittauspaikkaa ja digitaalinen nuorisokeskus. Kaupunki toteuttaa vastaavia hankkeita myös perustoiminnassaan. Äänestykseen kuitenkin valittiin sellaisia hankkeita, joita ei ollut kaupungin suunnitelmissa ja valituiksi tulleet hankkeet saatiin toteutettua heti. Noin 20 kuntalaista valittiin projektien toteutuksen valvojiksi.

Mun Tampere -osallistuvaan budjetointiin varattiin rahaa 500 000 euroa, josta 450 000 euroa kohdistettiin hankkeiden toteuttamiseen. 50 000 euroa varattiin projektin toteutukseen, kuten viestintä- ja markkinointikuluihin. Näiden kustannusten lisäksi ajalla 31.1.2020–31.12.2021 kertyi projektiryhmän palkkakustannuksia noin 104 000 euroa. Tampereen osallistuva budjetointi käynnistyy jatkossa kahden vuoden välein, jotta hankkeiden toteuttamiseen jää riittävästi aikaa. Vuoden 2022 osallistuvan budjetoinnin teema on turvallinen arki ja hankkeiden toteuttamiseen on varattu 450 000 euroa. Osallistuvaa budjetointia toteutettiin vuonna 2021 myös muissa suurissa kaupungeissa kuten Turussa, Oulussa, Vantaalla ja Espoossa. Helsingin hankkeet toteutetaan vuonna 2022 ja niiden budjetti on 8,8 milj. euroa.

Digiosallistuminen

Digiosallistumisen projekti toteutettiin vuosina 2019–2021 ja sen ostopalvelukustannukset olivat 63 170 euroa. Projektin tavoite oli vakiinnuttaa digitaaliset osallistumismahdollisuudet ja koota digiosallistumisen työkalut yhdelle alustalle. Kuntalaisten näkemykset kaupungin kehittämisestä haluttiin saada laajasti esille.

Projekti toteutettiin teettämällä selvitys kaupungin digitaalisen osallistumisen tilanteesta ja kehittämistarpeista. Selvitystyöhön sisältyneen verkkokyselyn tulosten perusteella digiosallistumisen kehittämiseksi on tarvetta. Suurimmalla osalla 292 vastaajasta oli näkemyksiä siitä, miten kaupunkia tulisi kehittää. Kuitenkin yli puolet vastaajista koki, ettei pysty osallistumaan ja vaikuttamaan niin paljon, kuin pitäisi. Valtaosa arveli voivansa osallistua useammin, jos verkko-osallistumisen mahdollisuudet kasvavat.

Selvitystyössä kiteytettiin osallistumispolku, joka kuvaa kaupunkilaisen kokemuksen osallistumisesta kaupungin kehittämiseen. Osallistumispolun vaiheet ovat tiedonsaanti osallistumismahdollisuuksista, osallistumisen tavat sekä jälkitiedotus siitä, miten osallistuminen vaikutti lopputulokseen. Digiosallistumisen työkaluja ovat esimerkiksi verkkotyöpajat, karttasovellukset, tilaisuuksien striimaus ja kaupungin työntekijöiden jalkautuminen sosiaaliseen mediaan. Arvioinnissa verrattiin Mun Tampere -osallistuvan budjetoinnin toteutusta osallistumispolkuun ja todettiin, että projektin toteutus oli osallistumispolun mukainen.

- **Osallistumispolku.** Lähde: Pentagon Insight Oy, 2021, Tiekartta digitaaliseen osallistumiseen.

Selvitystyön tuloksena syntyi tiekartta, joka sisältää kaupungin digiosallistumisen kehittämistavoitteet ja useita toimenpiteitä. Lisäksi tunnistettiin tarve koota työkalupakki, joka kokoaa digiosallistumisen välineet yhdelle alustalle. Selvitystyössä todettiin myös, että digiosallistuminen täydentää muita osallistumistapoja eikä se korvaa lähitapaamisia. Selvitystyön tuloksena syntyneet suunnitelmat on tarkoitus toteuttaa osana kaupunkitasoista digikehittämistä.

Tarkastuslautakunnan arviointi osallistuvasta budjetoinnista ja digiosallistumisesta

Mun Tampere -osallistuva budjetointi toteutti kaupungin strategiaa luomalla kaupunkilaisille uusia osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Päätöksenteko oli avointa ja läpinäkyvää. Kaupunki ohjasi prosessia, mutta luovutti suunnittelu- ja päätöksentekovaltaa kuntalaisille. Projektin verkkototeutus mahdollisti kaupunkilaisten ajasta ja paikasta riippumattoman osallistumisen. Äänestysaktiivisuus jäi selvästi odotuksia alhaisemmaksi.

Digiosallistumisen projekti toteutti kaupungin strategiaa laatimalla kattavat suunnitelmat kaupunkilaisten osallistumismahdollisuuksien lisäämiseksi. Suunnitelmat on tarkoitus toteuttaa osana kaupunkitasoista digikehittämistä. Tietohallinto sekä sivistyspalvelujen Hyvinvointi, osallisuus yhteisöt ja yhdenvertaisuus -tiimi huolehtivat jatkosuunnitelmista.

7.4. Lasten ja nuorten alueellisten hyvinvointierojen kaventaminen

Yksi valtuustokauden 2018–2021 tavoite oli alueiden välisten hyvinvointierojen kaventaminen. Toinen tavoitteen mittareista oli lasten hyvinvoinnin alueellinen tarkastelu. Tampere Junior -kehitysohjelma (jatkossa, Tampere Junior) toteuttaa lapsiperheiden alueellisten hyvinvointierojen

kaventamistavoitetta. Kehitysohjelma toteutetaan vuosina 2020–2023. Sen nettomenot olivat 666 000 euroa vuonna 2021.

Arviointikysymys: miten lasten ja nuorten alueelliset hyvinvointierot tunnistetaan ja onko niiden kaventamiseksi toimittu?

Tilannekuva

Tampere Juniorin käynnistyessä alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten alueellisista hyvinvointieroista ei ollut saatavilla tarpeeksi tarkkaa aluekohtaista tietoa. Kouluterveyskyselyn perusteella oli päätelty, että alueiden välillä on pieniä hyvinvointieroja. Kehitysohjelmassa alettiin koota tilannekuvaa, jolla saadaan aikaisempaa tarkempi kuva alueellisista hyvinvointieroista. Tilannekuva yhdistää rekisteritietoja mm. hoitoilmoituksista, eläkkeistä, työttömyysturvasta, tutkinnoista, väestöstä, tuloista ja perustoimeentulotuesta. Kehitystyön edetessä työkaluun voidaan liittää uusia tietolähteitä, kuten turvallisuustilastoja.

Uutta tilannekuvassa on lähtötietojen yhdistäminen data-analytiikan keinoilla yhteen tarkasteluun sen sijaan, että tietoja tarkasteltaisiin erikseen. Tuloksena saadaan kuva tamperelaisten asuinalueiden perheiden monimuotoisuudesta tietyltä hetkeltä. Tilannekuvaa hyödynnetään hyvinvointieroja kaventavien toimenpiteiden kohdistamisessa asuinalueille. Tehtyjen toimenpiteiden vaikutukset voidaan tunnistaa laatimalla myöhemmin uusi tilannekuva. Tilannekuva tehdään aluksi vuosittain ja kokemuksen myötä määritellään sopiva sykli sen uusimiseen. Ensimmäinen tilannekuva on laadittu vuoden 2020 tammikuun tiedoilla.

Hyvinvoinnin osa-alueet ja tietolähteet tilannekuvassa.

Tampereella oli tammikuussa 2020 yhteensä 25 605 lapsiperhettä. Näitä perheitä on tarkasteltu tilannekuvan avulla tilastollisesti, esim. luokittelemalla ne sataan perhetyyppiin, kymmeneen hyvinvointiryhmään ja seitsemään aluetyyppiin. Lisäksi on tehty tarkastelu perheiden hyvinvointia kuvaavien kolmen indikaattorin pohjalta.

- Tilannekuvasta on tunnistettu 100 tamperelaista lapsiperhetyppiä. Perhetyppi huomioi mm. perheen muuttojen määrän, taloudellisen tilanteen, lasten iät sekä lapsen kanssa samassa tai eri kodissa asuvien huoltajien, isovanhempien ja sisarusten määrän. Lähtötietoihin sisältyy myös perheen postinumero, jotta tunnistetut perhetyypit saadaan sijoitettua Tampereen kartalle.

- Perhetyypit on jaettu edelleen kymmeneen hyvinvointiryhmään. Hyvinvointiryhmien tarkastelun perusteella yli puolet tamperelaisista lapsiperheistä voi hyvin. Erilaiset vaikeudet kasautuvat usein samoihin perheisiin. Korkeimman tason sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalvelujen tarve koskee 15 % tamperelaisista lapsiperheistä ja valtaosa näistä perheistä asuu kolmella postinumeroalueella.
- Aluetyypeistä nähdään mm. se, että erilaiset palveluntarpeet ja perhetyypit jakautuvat kaupungin alueille epätasaisesti. Esimerkiksi vieraskielisten perheiden osuus vaihtelee 4–33 %:iin alueesta riippuen.
- Hyvinvointi-indikaattorit ovat turvattuus, runsas muuttojen määrä ja monihaasteisuus. Monihaasteisiksi katsotaan perheet, joissa on vaikeuksia lähes kaikilla hyvinvoinnin osa-alueilla. Nämä osa-alueet ja niiden tietolähteet näkyvät edellä esitetyssä kuvassa. Turvattomuutta tarkasteltiin mm. itsemurhia ja sosiaalisia ongelmia koskevien tilastotietojen perusteella. Muuttoja tarkasteltiin perheiden viimeisten viiden vuoden muuttojen määrän ja muuttomatkojen pituuden perusteella. Analyysissä on tunnistettu alueita, joiden perheissä korostuvat turvattuus, runsas muuttojen määrä tai monihaasteisuus.

Tilannekuvaa tulkitaan aluekohtaisesti ja vuorovaikutuksessa esim. perhekeskuksen ja koulun työntekijöiden kanssa. Tulkinnan jälkeen voidaan valita aluekohtaisia kohderyhmiä ja tukea niihin kuuluvia perheitä. Tilannekuvan perusteella on mm. havaittu, että muutamalla Tampereen alueella asuu keskimääräistä enemmän yksin asumaan muuttaneita nuoria, jotka ovat 16–18-vuotiaita. Yksin asuvien tamperelaisien nuorten tueksi on jo perustettu hanke.

Tampere Juniorissa valmistellaan myös tilannekuvaa yksityiskohtaisempaan tarkasteluun soveltuvaa työkalua, jota kutsutaan tilannehuoneeksi. Ensimmäisessä mallinnuksessa yhdistetään koulukohtaista tietoa mm. 8-luokkalaisten kouluun kiinnittymisestä. Käytettäviä tietoja ovat mm. oppilaiden yhteen laskettu negatiivisten tuntipalautteiden määrä, poissaolojen määrä, opintomenestys ja koulumatkan pituus. Tilannehuoneen avulla nähdään ne koulut, joiden kahdeksaluokkalaisten voisivat hyötyä eniten kouluun kiinnittymistä tukevista toimenpiteistä.

Kaupungin toimenpiteet

Seuraavassa luettelossa on seitsemän Tampere Junioriin sisältyvää hanketta, joilla kavennetaan lasten ja nuorten hyvinvointieroja. Osaan hankkeista liittyy kaupungin ulkopuolista rahoitusta ja koordinoitua sekä työskentelyä kansallisessa verkostossa. Luettelon lopussa on lisäksi kolme kaupungin muuta toimenpidettä.

- Tilannekuvatyökalu on kehitetty Lapsiperheiden edistynyt analytiikka -hankkeessa. Tampereen projektin määräraha on 248 000 euroa.
- Unicefin Lapsiystävällinen kunta -hankkeessa kartoitetaan kaupungin lapsiystävällisyyttä Unicefin noin 70 indikaattorin avulla.
- Alueellinen ammattilaisten oppimisverkosto Lapsuuden rakentajat kehittää toimintamallia tilanteeseen, jossa lapsi tai nuori kertoo aikuiselle vaikeasta tilanteestaan. Koillisen perhekeskusalueen työntekijöille on tarjottu toimintatapaa tukevia koulutuksia.
- Seitsemäsluokkalaisten ja tamperelaisille toisen asteen ensimmäisen vuoden opiskelijoille tarjotaan nuorisopassi. Nuorisopassin sovellukseen ladataan 100 euroa harrastusmaksuihin. Määräraha oli 200 000 euroa vuosina 2020 ja 2021.

- Nuorille koulutus ja polku työelämään -hankkeessa tuetaan huostaanotettuja 15–17-vuotiaita nuoria 25-vuotiaiksi asti. Kohderyhmään kuuluu 185 nuorta. Tavoite on toisen asteen tutkinnon suorittaminen ja eteneminen ansiotyöhön tai jatko-opintoihin. Kaupungin rahoitusosuus riippuu tuloksista ja se tulee olemaan hankkeen 10 vuoden aikana korkeintaan noin 4 milj. euroa.
- Hoivaavat nuoret -hankkeessa autetaan 13–17-vuotiaita nuoria, jotka hoivaavat läheistään esim. hänen sairautensa tai päihdeongelmansa vuoksi. Suunnitelmissa on tarjota apua nuoren valitsemilla ja hänen elämäänsä helpottavilla palveluilla.
- Itsenäisesti asuvien 16–18-vuotiaiden nuorten mielenterveyden edistämisen hankkeen tavoite on parantaa ammattilaisten kykyä vastata nuorten erityistarpeisiin. Opiskeluhuollon, sosiaalihuollon ja terveydenhuollon ammattilaiset kehittävät palveluita yhdessä nuorten kanssa.
- Peltolammin ja Multisillan lähiöohjelmassa keskitytään mm. lasten, nuorten ja perheiden tukemiseen. Työtä on jo tehty uudistamalla leikkivälineitä, järjestämällä kesällä ilmaista puistoruokailua lapsille, antamalla harrastusvälineitä lainaksi ja edistämällä harrastustoimintaa.
- Opetus- ja kulttuuriministeriöltä on saatu valtionavustusta varhaiskasvatuksen tasa-arvon edistämiseen. Avustus on kohdennettu niihin päiväkoteihin, joissa on eniten avustuksen kriteerit täyttäviä asiakkaita. Avustuksella on lisätty integroitua ryhmiä ja palkattu esim. kieli- ja kulttuuriavustajia, taidepedagogeja ja suomen kielen opettajia. Vuosien 2021–2022 avustus on 1,8 milj. euroa.
- Opetus- ja kulttuuriministeriöltä on saatu valtionavustusta esi- ja perusopetuksen tasa-arvon edistämiseen. Avustusta on jaettu koulukohtaisten sosioekonomisten tietojen perusteella. Avustuksella on mm. saatu oppilaille henkilökohtaista tukea ja pienennetty ryhmäkokoja. Vuosien 2019–2021 avustus oli 2,3 milj. euroa.

Arviointiin liitettiin kysely, jolla selvitettiin edellä kerrottua laajemmin kaupungin toimenpiteitä, joilla kavennetaan lasten ja nuorten alueellisia hyvinvointieroja. Kysely lähetettiin kesäkuussa 2021 kaupungin palveluryhmien ja kehitysohjelmien johtajille, joita oli 28 henkilöä. Kyselyyn saatiin 11 vastausta. Vastausten perusteella alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten *alueellisia* hyvinvointieroja kaventavia toimenpiteitä tehdään selvästi vähemmän kuin hyvinvointia edistäviä kaupunkitasoisia toimenpiteitä.

Kyselyvastauksista tunnistettiin 14 alueellisia hyvinvointieroja kaventavaa toimenpidettä. Lasten, nuorten ja perheiden palveluissa on useita alueellisiin tarpeisiin vastaavia palveluja ja palvelutiimejä. Kouluterveydenhuollon resursseja jaetaan alueellisten tarpeiden mukaan. Peltolammin ja Multisillan alueella on maksutonta vapaa-ajan toimintaa järjestävä Me-talo. Liikunta- ja nuorisopalveluissa tarjotaan paljon alueelliset tarpeet huomioivaa koulunuorisotyötä, jalkautuvaa nuorisotyötä sekä lasten ja nuorten liikuntamahdollisuuksia. Suun terveydenhuollolla on Hervannassa Huoli-tiimi, joka tavoittaa palvelun piiriin hakeutumattomia alle 18-vuotiaita lapsia ja nuoria.

Kyselyn vastaajat saivat halutessaan kertoa myös muista hyvinvointia edistävästä toimenpiteistä, jotka ovat kaikkien kohderyhmään kuuluvien lasten ja nuorten saatavilla asuinalueesta riippumatta.

Vastauksista tunnistettiin 52 tällaista toimenpidettä ja niihin sisältyivät:

- useat liikunta- ja nuorisopalvelujen toimenpiteet (esim. lastensuojelun tukileirit ja kesätyöllistäminen),
- suun terveydenhuollon palvelujen piiristä syrjäytyneiden tavoittaminen,
- useat varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toimenpiteet (esim. päiväkotien yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat sekä kesäkerhot),

- useat työllisyyspalvelujen nuorisotakuuprojektit (esim. Elokuvalla eteenpäin -ryhmät),
- useat kestävä kaupunki -ryhmän toimenpiteet (esim. keskusteluillat ja luontoretket),
- Tampereen seudun ammattiopisto Tredun ohjaus- ja tukipalvelut sekä laaja verkostotyö,
- Smart Tampere ekosysteemiohjelman lasten ja nuorten hyvinvointia parantavat ratkaisut (esim. univalmennus),
- Vetovoimainen elämiskaupunki -kehitysohjelman korkeakouluysteistyö, joka mahdollistaa pitkäjänteisen työn lasten hyvinvoinnin teemoista ja
- raitiotien tuomat mahdollisuudet lasten ja nuorten entistä sujuvampaan itsenäiseen liikkumiseen.

Tarkastuslautakunnan arviointi lasten ja nuorten alueellisten hyvinvointierojen kaventamisesta

Tampere Junior -kehitysohjelman työ lasten ja nuorten alueellisten hyvinvointierojen kaventamiseksi on käynnistynyt ripeästi. Tarkastuslautakunta pitää mahdollisena sitä, että alueelliset hyvinvointierot kaventuvat tulevina vuosina.

Kaupungissa tehdään paljon lasten ja nuorten hyvinvointia edistävää työtä sekä Tampere Junior kehitysohjelman hankkeissa että niiden ulkopuolella. Valtaosa tästä työstä ei kohdistu alueellisten hyvinvointierojen kaventamiseen, mutta työ on arvokasta lasten ja nuorten hyvinvoinnin yleisessä lisäämisessä. Kaupunkitasoiset keinot voivat kaventaa myös alueellisia hyvinvointieroja, jos ne tavoittavat lapset ja nuoret juuri sillä alueella, jolla avun tarve on suuri.

Alueelliset hyvinvointierot saadaan entistä paremmin selville Tampere Junior -kehitysohjelmassa luodulla tilannekuvatyökalulla. Sen avulla hyvinvointieroja kaventavat toimenpiteet pystytään kohdistamaan tarkoituksenmukaisesti tukea ja apua tarvitseville. Työkalulla voidaan myös mitata toimenpiteiden vaikuttavuus ja saada selville, kaventuivatko hyvinvointierot. Tilannekuva tukee kaupungin tavoitetta johtaa tiedolla.

Tarkastuslautakunnan suositus:

Tilannekuvan ja sen vuorovaikutteisen tulkinnan käyttöönottoa tulee tukea mahdollisimman hyvin, jotta niitä hyödynnetään aktiivisesti myös Tampere Junior -kehitysohjelman päätyttyä.

7.5. Liikuntapalvelujen tuloksellisuus

Tampereen kaupungin liikuntapalvelut edistävät tamperelaisten aktiivista elämäntapaa luomalla edellytyksiä asukkaiden liikunnalle. Liikuntalain mukaan kunnan tulee järjestää liikuntapalveluja etenkin erityisryhmille, tukea seuratoimintaa sekä rakentaa ja ylläpitää liikuntapaikkoja. Vuonna 2021 liikuntapalvelut liikutti kymmeniä tuhansia kaupunkilaisia, antoi avustuksia urheiluseuroille 1,4 milj. euroa ja rakensi liikuntapaikkoja 3,4 milj. eurolla, mm. Kaupin urheilupuistoa.

Arviointikysymys: miten liikuntapalvelut mittaa ja seuraa tuloksellisuuttaan ja onko toiminta tuloksellista?

Tuottavuus ja taloudellisuus

Liikuntapaikoille asetettiin vuosina 2020 ja 2021 kävijärajoituksia ja sulkua koronaepidemian vuoksi. Tapahtumia oli selvästi suunniteltua vähemmän ja tulot vähenivät. Liikuntapalvelujen menot ovat kasvaneet myös koronavuosina, koska liikuntapaikat olivat auki huippu-urheilua ja erityisryhmiä varten.

Milj. euroa	2019	2020	2021
Toimintamenot	33,4	33,8	35,3
Toimintatulot	6,2	4,2	4
Toimintakate	27,2	29,6	30,1

▪ **Liikuntapalvelujen menot, tulot ja toimintakate vuosina 2019–2021.**

Vuonna 2020 kuusikkokuntien liikuntapalvelujen nettokäyttökustannukset olivat suurimmat Espoossa 150 euroa/asukas ja toiseksi suurimmat Tampereella 141 euroa/asukas. Kuusikkokuntien myöntämien liikunta-avustusten määrissä on suuria eroja. Vuonna 2020 Helsinki myönsi liikunta-avustuksia 36 euroa asukasta kohti, kun Oulussa vastaava luku oli kolme euroa. Tampereella ja Vantaalla avustuksia myönnettiin viisi euroa asukasta kohti. Tiedot: Lipas.fi. Avustusmääriä ei voi vertailla, koska toiset kaupungit antavat maksuttomia käyttövuoroja urheiluseuroille ja toiset taas antavat suurempia avustuksia, mutta perivät käyttömaksut normaalisti. Tampereella lasten ja nuorten liikunnan käyttövuorojen maksut ovat noin 10–20 % kustannuksista.

Vuonna 2021 Tampere myönsi liikunnan tukea 1,4 milj. euroa. Seuroille jaettiin 741 000 euroa lähinnä lasten liikuntaan, soveltavaan liikuntaan 24 000 euroa ja talviuintisaunoille 264 000 euroa. Lisäksi myönnettiin 370 000 euroa huippu-urheiluun projektitukena.

Liikuntapalvelut kehittää tuottavuuttaan ja edistää strategista tavoitetta digitalisoimalla palvelujaan. Tavoitteena on, että kaikki hakemukset, ilmoitukset ja maksaminen tapahtuu jatkossa ensisijaisesti sähköisesti. Keväällä 2021 liikuntatilojen varaaminen siirtyi peruskouluista ja isoista päiväkodeista kokonaisuudessaan liikuntapalveluihin.

Työelämän laatu

Liikuntapalvelujen henkilötyövuosien määrä oli 214,3 vuonna 2021. Määrä lisääntyi edelliseen vuoteen nähden, sillä vuonna 2020 henkilötyövuosia oli 205,9. Vuonna 2021 tarvittiin paljon sijaisia sairauslomien ja koronakaranteenien vuoksi.

Liikuntapalvelujen sairauspoissaolot olivat 12,7 vuonna 2021. Koko kaupungin sairauspoissaolojen keskiarvo oli 17,9 henkilötyövuotta vuonna 2021. Liikuntapalvelujen sairastavuus on ollut alhaisempaa kuin kaupungissa keskimäärin.

Työterveyslaitoksen vuoden 2020 Kunta10-tutkimuksessa uimahallien, maauimalan ja ulkoliikuntapaikkojen henkilöstön tulokset paranivat edellisestä mittauksesta. Kokonaissijoitus välillä 0–100 oli 77:s vuonna 2020 ja 70:s vuonna 2018. Koko kaupungin vastaavat tulokset olivat 49:s ja 44:s. Vastaajien määrä on kuitenkin ollut vähäinen.

Kaupungissa mitataan työntekijäkokemusta kolmannesvuosittain asteikolla 1–5. Kyselyllä pyritään selvittämään työhön liittyviä tarpeita ja odotuksia. Liikuntapalvelujen tulos parani edellisvuodesta. Kokonaistulos vuoden 2021 lopussa tulos oli 3,8 ja vuoden 2020 lopussa 3,7.

Palvelujen laatu

Liikuntapalvelut ylläpitää liikuntapaikkoja, joissa pääosin urheiluseurat ja yhdistykset järjestävät toimintaa. Liikuntapalvelujen omaa toimintaa on uimahalleissa, joissa on mitattu asiakastytyväisyyttä. Lisäksi asiakastytyväisyyden mittaaminen aloitettiin pilottina kesäajan ohjatusta liikunnasta kesällä 2021 ja toiminnan oli tarkoitus laajentua syksyllä kaikkeen ohjaustoimintaan, kuten erityisryhmien liikuntaan ja perheliikuntaan. Aikatauluongelmien vuoksi muiden ohjausryhmien mittaukset aloitetaan vasta keväällä 2022.

Vuonna 2021 uimahallien asiakastyytyväisyyttä mitattiin asteikolla 0–10 ja se vaihteli välillä 8,05–8,44. Kesäajan ohjattu liikunta tarkoittaa uimakouluja, lähioissa järjestettyjä puistojumppia ja muita kesällä järjestettyjä liikuntaryhmiä. Niiden asiakastyytyväisyyden keskiarvo oli 9,1 asteikolla 0–10.

Palvelujen vaikuttavuus

Liikuntapalvelut pyrkii edistämään aktiivista elämäntapaa monin tavoin. Kaupunkilaisten vapaassa käytössä on ulkoilureittejä, tekojää-, luistelu- ja retkiluistelualueita, uimarantoja ja osa liikunta- ja palloilualueista. Liikuntapalvelut järjestää maksutonta toimintaa perheille, nuorille ja ikäihmisille erillisellä virkistysrahalla. Vuosina 2020 ja 2021 näissä palveluissa oli yhteensä noin 32 000 osallistujaa. Kaupunkilaisten liikkumista pyritään saamaan säännölliseksi harrastamiseksi myös mm. uimahallien ja kuntosalien sarjakorteilla, maauimalan kausikortilla ja uimakoulu- ja liikuntaryhmillä.

Molempina koronavuosina uimahalleissa oli kävijöitä noin kolmanneksen vähemmän kuin vuonna 2019. Ulkoliikuntareiteille on asennettu laskureita ja vuonna 2021 reiteillä kävi 337 000 liikkujaa. Laskurit ovat olleet käytössä vasta vuoden, joten verrokkitietoa aiemmista vuosista ei vielä ole.

Vuonna 2021 tehdyssä tamperelaisten hyvinvointitutkimuksessa ilmeni, että liikunta ja urheilu oli 4 500 vastaajalle ylivoimaisesti suosituin harrastuslaji. Liikuntaa ja urheilua ilmoitti harrastavansa 54 %, kun seuraavaksi suosituin oli elokuvat, konsertit, teatterit ja näyttelyt, joita harrasti 7 % vastaajista. Kyselyssä saattoi merkitä tärkeän harrastuspaikan karttaan. Merkintöjä kertyi liikuntaan ja urheiluun 1 769 kappaletta. Merkintöjä kertyi etenkin uima- ja urheiluhalleihin, ulkokentille ja erilaisille viheralueille. Tärkeän viher- ja virkistysalueen halusi ilmoittaa 3 602 vastaajaa. Näitä olivat mm. Näsinpuisto, Hatanpäänpuisto, Sorsapuisto, Koskipuisto, Kaupin urheilupuisto, Pyykinharju ja sen viereinen rantapolku. Kyselyyn vastattujen kaikkien karttamerkkien perusteella tamperelaisten suosikkipaikkoja ovat puistot ja metsät, joissa vietetään aikaa, harrastetaan ja tavataan ystäviä.

Liikuntapalvelujen palveluverkkosuunnitelma pyrkii varmistamaan yhdenvertaiset palvelut eri puolilla kaupunkia, mikä edistää myös strategista tavoitetta tasaisesti jakautuneesta hyvinvoinnista. Suunnitelma valmistuu keväällä 2022.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ylläpitää terveydenedistämiseksi kuvaavaa liikunnan TEA-viisaria. Tiedot tähän kerätään kahden vuoden välein kunnista ja Tilastokeskukselta. TEA-viisarissa mitataan liikuntapalvelujen kykyä sisällyttää terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen perustoimintaan niin, että saavutetaan vaikutuksia kuntalaisten terveydessä ja hyvinvoinnissa. TEA-viisari saa arvon välillä 1–100 riippuen siitä, miten laajasti terveyden edistämistä liikuntapalveluissa toteutetaan.

Vuonna 2020 Tampereen liikuntapalvelujen TEA-viisarin kokonaispistemäärä oli 78, kun kuusikkokuntien keskiarvo oli 80 ja koko maan keskiarvo 72 pistettä. Kuusikkokunnista Tamperetta paremman arvosanan saivat Espoo, Oulu ja Vantaa. Tampereen kokonaispistemäärä oli 74 vuonna 2018, joten tulokset paranivat edellisestä mittauksesta. (Lähde: <https://teaviisari.fi>. Tiedot kerätty 20.1.2022)

Valtion liikuntaneuvosto on arvioinut julkaisussaan vuonna 2020 koronapandemian vaikutuksia väestön liikuntaan. Sen mukaan lasten ja nuorten liikkuminen väheni koronapandemian aikana keväällä 2020 kymmeniä prosentteja ja se lisäsi nuorten jakautumista liikunnallisesti aktiivisiin ja vähän liikkuviin. Työikäisillä liikunnan muodot muuttuivat ryhmäliikunnasta ja kuntosaliharjoittelusta kävelyyn ja ulkoiluun. Iäkkäiden ryhmässä erityisesti hyötyliikunta ja kävely lisääntyivät tai pysyivät ennallaan. Iäkkäiden elinpiiri kuitenkin supistui. Tutkimuksen johtopäätöksissä todettiin, että pandemian jatkuminen tai vastaava kriisi voi lisätä liikkumisen polarisaatiota.

Yhteenveto

Mittari	Toteutuma	Arviointi
Strategiset tavoitteet v. 2030 mennessä		
Tasaisesti jakautunut hyvinvointi	Palveluverkkosuunnitelma valmis v. 2022	Tavoite etenee
Kaikki käyttävät ensisijaisesti digitaalisia palveluita	Digitalisointi etenee	Tavoite etenee
Tuottavuus ja taloudellisuus		
Toimintakate, milj. euroa	v. 2021 30,1 v. 2020 29,6	Toimintakate heikkeni
Kuusikkokuntien nettomenot/asukas	v. 2020 toiseksi suurimmat	Ei voi verrata
Työelämän laatu		
Sairauspoissaolot, päiviä	liikunta 12,7 pv, koko kaupunki 17,5 pv	Tulos parempi kuin koko kaupungissa
Kunta10 sijoitus v. 2020 (2018)	Liikunta sijoitus 79 (77)	Tulos parani
Työntekijäkokemusmittaus	v. 2021 3,8 v. 2020 3,7	Tulos parani
Palvelujen laatu		
Uimahallien asiakastytyväisyys, asteikko 0–10	välillä 8,05–8,44	Hyvä tulos
Kesäajan ohjattu liikunta, asteikko 0–10	9,1	Hyvä tulos
Palvelujen vaikuttavuus		
TEA-viisari, arvo välillä 0–100	v. 2020 arvo 78, v. 2018 arvo 74	Tulos parani

Tarkastuslautakunnan arviointi liikuntapalvelujen tuloksellisuudesta

Liikuntapalvelut seuraa tai mittaa tuloksellisuuttaan kaikilla tuloksellisuuden osa-alueilla. Koronavuodet 2020 ja 2021 ovat vaikuttaneet liikuntapalveluihin voimakkaasti ja toimintakate on aiempia vuosia huonompi. Palvelujen digitalisointi kuitenkin etenee, joten jatkossa toiminnan tuottavuuden odotetaan paranevan. Tuloksellisuuden mittarit näyttävät pääosin hyviä ja parantuneita tuloksia.

Asiakastytyväisyyttä on mitattu uimahalleista ja nyt mittaaminen on laajenemassa kaikkeen ohjattuun liikuntaan. Liikuntapalvelut voisi vieläkin laajentaa asiakastytyväisyyskyselyjä selvittämällä urheiluseurojen tyytyväisyyttä sisä- ja ulkoliikunnan olosuhteisiin. Asukastytyväisyyttä ei mitata, vaikka liikuntapalvelujen tavoite on kaupunkilaisten aktiivisen elämäntavan edistäminen ja hyvinvointitutkimuksessa kaupunkilaisten suosituin harrastus oli liikunta.

Tarkastuslautakunnan suositus:

Liikuntapalvelujen tulee panostaa jatkossa vahvasti aktiivisen elämäntavan edistämiseen ja mitata laajasti toiminnan asiakas- ja asukastytyväisyyttä. Korona-ajan sulut liikuntapalveluissa voivat aiheuttaa ikäviä seurauksia, mikäli kaupunkilaiset eivät pala aiempiin liikuntaharrastuksiin.

Palvelurakenteen järjestämisessä tulee muistaa myös ulkoilemaan houkuttelevat lähimetsät, hoidetut puistot ja lähiliikuntapaikat, jotka ovat hyvä mahdollisuus saada asukkaat liikkumaan.

7.6. Asiantuntijapalvelujen ostot kaupunkiympäristön suunnittelupalveluissa

Kaupunkiympäristön kehittämisen suunnittelupalvelut ostivat vuonna 2021 asiantuntijapalveluja lähes 5 milj. eurolla yli 80 toimittajalta. Toimittajat tuottivat yli 300 selvitystä tai asiantuntijatyötä. Selvitykset ovat sisällöltään pääosin kaavoitukseen liittyvää tausta- ja tukimateriaalia. Varsinaisen kaavoituksen kaupunki tekee omana työnä.

Arviointikysymys: Onko asiantuntijapalvelujen ostamiselle riittävät perusteet? Miten hankintojen laatu varmistetaan?

Arviointi toteutettiin haastattelemalla kaupunkiympäristön suunnittelupalvelujen asiantuntijoita. Lisäksi tarkasteltiin kahden yleissuunnitelman sisältämiä ostopalveluja.

Palvelujen hankinta

Suunnittelupalvelujen asiantuntijapalvelut hankitaan puitesopimuksilla, joihin on valittu etusijajärjestyksessä kolmesta viiteen toimittajaa. Kumppanin valintaan vaikuttaa kilpailuskriteerien lisäksi konsultin erityisosaaminen, työn aikataulu ja kohteen aiempi suunnittelu. Puitesopimuksia on tehty mm. liikenne-, kaava-, hulevesi- ja maisemasuunnitteluun sekä digitalisoinnin ja tiedonhallinnan asiantuntijatehtäviin. Selvityksiä hankittiin eniten liikennejärjestelmän suunnitteluun ja toiseksi eniten asemakaavoitukseen, etenkin kaavavaikutusten arviointiin ja kaavavaihtoehtojen tarkasteluun.

Suurin palvelujen toimittaja viime vuosina on ollut Ramboll Finland Oy, jolta ostot ovat olleet n. 0,8 milj. euroa vuodessa. Vuonna 2021 seuraavaksi suurimmat yli 0,5 milj. euron toimittajat olivat WSP Finland Oy, Tampereen Infra Oy ja Sitowise Oy. Vuoden 2021 ostot olivat selvästi edellisvuotta suuremmat. Lisätalousarviossa ostoihin myönnettiin 0,6 milj. euron lisämääräraha lukuisten uusien suunnittelukohteiden vuoksi.

Ostopalvelujen käytön perustelut

Kaupungin omaa henkilöstöresurssia suunnittelupalveluissa priorisoidaan yhä enemmän tilaaja- ja asiantuntijatehtäviin. Sitä käytetään myös vuorovaikutuksen ja osallistumisen järjestämiseen sekä hankkeiden koordinointiin, yhteistyöhön ja palveluntuottajien ohjaukseen. Kaupunki kantaa hankkeista kokonaisvastuun ja vastaa myös päätösvalmistelusta, hankkeiden ohjelmoinnista, rekistereiden ja tietokantojen ylläpidosta sekä kaikesta viranomaistoiminnasta. Tilaustöiden tarvetta ja omien resurssien riittävyttä tarkastellaan viikoittain.

Ostopalveluja perusteellaan sillä, että selvityksen tarve on usein kertaluonteista ja vaatii erityisosaamista. Esimerkiksi asemakaavoituksessa kaavojen koko, sijainti yhdyskuntarakenteessa ja tarkentuneet lait edellyttävät enemmän ja tarkempia selvityksiä kuin 10–15 vuotta aikaisemmin. Erityisosaamisen rekrytointi tilapäistarpeeseen ei ole kannattavaa eikä käytännössä mahdollistakaan. Konsulttiyritysten erityisosaajien käyttö mahdollistuu laajalle asiakaskunnalle, mikä ylläpitää ja lisää erityisosaajien ammattitaitoa. Oma selvitystyötä halutaan tehdä jonkin verran, jotta tuntema ja ammattitaito säilyy. Tämä ylläpitää myös tilausosaamista.

Yleissuunnitelmavaihteen selvitykset

Yleissuunnitelmia tehdään erityisesti täydennysrakentamista varten. Niissä muodostetaan visio aluekokonaisuudesta. Yleissuunnitelma ei ole kaavan tavoin oikeusvaikutteinen. Kaavoituksessa hyödynnettäviä selvityksiä tilaa suunnittelupalvelujen lisäksi Kestävä kaupunki -yksikkö, Kehitysohjelmat, Tampereen Vesi, maaperän osalta kiinteistöpalvelut ja muinaisjäännösten ja arkeologian osalta museopalvelut.

Tavoitteena on, että yleissuunnitelmavaiheessa tehdään kaikki asemakaavoituksen edellyttämät selvitykset. Tarvittaessa niitä päivitetään myöhemmin. Tavoitteena on ollut myös tehdä laajoja aihekohtaisia selvityksiä, joita voidaan hyödyntää useissa kaavoituskohteissa. Selvityksiä tehdään etenkin ympäristö- ja liikenneasioista.

Arvioinnissa tarkasteltiin Hiedanrannan ja Kämmenniemen yleissuunnitelmaan sisältyviä selvityksiä. Tarkastellut yleissuunnitelmat edustavat kahta ääripäätä: mitä vaativampi kohde, sitä suurempi

osuus selvityksistä hankitaan ostopalveluina. Suunnittelukilpailuun perustuva alueen kehittäminen on huomattavasti kalliimpaa kuin puitesopimuskumppanin käyttäminen. Kohteet erosivat myös suuruusluokaltaan.

Hiedanrannan yleissuunnitelma sisälsi yhteensä 40 selvitystä 16 eri toimittajalta. Varsinaisessa yleissuunnitelmavaiheessa Hiedanrantaan oli tilattu selvityksiä seitsemältä toimittajalta yhteensä 1,5 milj. eurolla. Kansainvälisen suunnittelukilpailun kahden parhaan arkkitehtitoimiston osuus oli tästä yli puolet. Hiedanrantaan on tehty visuaalinen arkkitehtoninen suunnitelma tulevasta uudesta asuinalueesta talomassoitteluineen. Kaikista selvityksistä kertyi 1 790 sivua, joista kaupungin laatimia oli kymmenesosa.

Kämmenniemen yleissuunnitelma tilattiin yhdeltä toimittajalta hintaan 58 000 euroa. Kämmenniemeen on tasopirretty insinööriyönä suunnitelma jo asutun alueen kehittämisestä. Se perustuu yhdeksään selvitykseen ja 247 sivuun, joista kaupunki on tuottanut 40 %. Kämmenniemessä voitiin hyödyntää koko Pohjois-Tampereelle aiemmin tehtyjä selvityksiä liikenteestä, viherrakenteesta ja maataloista.

Ostopalvelujen laadun varmistus

Puitesopimukset kilpailutetaan vähintään neljän vuoden välein ja niissä määritellään palvelujen laatu. Hinnan ja laadun suhde määrittyy kilpailutuksen myötä. Uusia puitesopimuksia valmisteltaessa hyödynnetään saadut kokemukset ja toimintaympäristön muutokset. Kustannuksiltaan suurissa tai vaativissa suunnittelukokonaisuuksissa tilaaja voi harkintansa mukaan järjestää puitesopimuskumppaneille ns. minikilpailutuksen. Siinä voidaan kilpailuttaa myös laadulla eli määritellä kiinteä hinta, jolloin toimittaja määrittelee sillä saatavan palvelun sisällön ja laajuuden. Puitesopimuskumppaneille annetaan säännöllisesti palautetta töiden laadusta.

Toimeksiannon kustannukset arvioidaan ennen tilaamista vastaavien aikaisempien töiden laajuuden ja työmäärän mukaan. Lisäneuvotteluja käydään matalalla kynnyksellä, jos konsultin tarjous ei vastaa tilaajan käsitystä työn laajuudesta. Aloituspalaverissa tarkistetaan vielä, että molemmat osapuolet ovat ymmärtäneet tehtävän yhtenevästi. Selvityksissä työn laatu ja laajuus kulkevat usein käsi kädessä. Tiukasti rajatulla selvitystyöllä hinta saadaan alas, mutta laatu voi kärsiä. Avainasemassa on tilaajan asiantuntemus ja osaaminen työn määrittelyssä ja sen ohjaamisessa.

Suunnittelupalveluissa on oltu tyytyväisiä asiantuntijapalvelujen laatuun. Palvelujen tarjoajia on useita, kilpailu on tervettä ja monet toimittajista ovat suuria kansainvälisiä toimijoita, joilla on runsaasti erityisosaamista ja tarvittaessa kontaktit sopiviin alihankkijoihin.

Tarkastuslautakunnan arviointi asiantuntijapalvelujen ostoista kaupunkiympäristön suunnittelupalveluissa

Suunnittelupalvelujen asiantuntijapalvelujen ostolle esitettiin riittävät ja tarkoituksenmukaiset perustelut. Kaavoituksen tueksi tarvittava erityisasiantuntemus on keskittynyt alan yrityksiin. Asiantuntijapalveluita hankitaan erityisosaamista edellyttäviin kertaluonteisiin selvityksiin tai vaativaan suunnitteluun. Arvioinnissa tarkastelluissa hankkeissa asiantuntijatyön hankkiminen vaikutti tarkoituksenmukaiselta.

Asiantuntijapalvelujen hankinnan hyvä hinta-laatu -suhde varmistetaan pitkien puitesopimusjärjestelyjen avulla. Alueiden kehittäminen suunnittelukilpailujen avulla maksaa, mutta se on keino varmistaa laadukasta suunnittelua. Asiantuntijapalvelujen ostojen paras hinta-laatu -

suhteen varmistaja on pitkäaikainen oma henkilöstö, jolle on kehittynyt hyvä hankittavien palvelujen tuntemus.

7.7. Kansi ja Areena -hanke

Kansi ja Areena -hanke mahdollisti monitoimiareenan (jatkossa areena) kaupungin keskustaan yhdistäen radan jakamat kaupunginosat. Hankekokonaisuus sisälsi radan päälle rakennettavan kannen, areenan ja kaksi tornitaloa. Kansi- ja Areena -hanke perustui kaupungin, SRV-Yhtiöt Oyj:n ja SRV-Rakennus Oy:n väliseen toteutussopimukseen. Toteuttajat valittiin kilpailutuksella vuonna 2016.

Toteutussopimus sisälsi infrarakentamisen, kannen rakentamisen, kaupungin sitoumuksen pääomittaa areenaa ja ryhtyä sen vähemmistöosakkaaksi sekä kaupungin omistukseen jäävän Eteläkannen kahden tornitalotontin myynnin. Hankkeen toteutussopimukseen sisältyi myös Ranta-Tampellassa sijaitsevan asuntokorttelin myynti hankkeen toteuttajalle ja optio Pohjoiskannen rakentamisesta. Kaupungin omistusosuus areenayhtiöstä on 40 %. Nokia Arena avattiin joulukuussa 2021 ja Eteläkannen kaksi asuin- ja toimitilarakennusta ovat valmistuneet.

Arviointikysymys: Mitkä ovat kaupungin kustannukset ja vastuut Kansi ja Areena -hankkeesta?

Kaupungin investointikustannukset ja antolainat

Kaupunginvaltuusto teki neljä päätöstä, jotka koskivat kaupungin osallistumista areenahankkeen kustannuksiin. Kannen investointikustannuksista päätettiin 19.5.2010 ja 13.6.2011. Hankkeen toteutussopimuksen hyväksyminen 16.5.2016 teki kaupungista hankkeen osakkaan ja rahoittajan. Lisälainasta päätettiin 17.2.2020.

Milj. euroa	Hyväksytty	Hyväksytty varaus
Investoinnit		
Eteläkansi	22,7	
Eteläkannen infra	7,7	
Pohjoiskannen infra		3,6
Pohjoiskansi		-
Pääomasijoitus	4	
Yhteensä	34,4	
Antolainat		
Juniorilaina	22	
Juniorilisälaina	3,6	
Yhteensä	25,6	
Yhteensä	60	

- Kaupungin investoinnit ja antolainat Kansi ja Areena -hankkeeseen.

Kaupunki varasi Kansi ja Areena -hankkeen investointiin 34,4 milj. euroa ja antoi hankkeelle lainaa 26 milj. euroa. Hanke toteutui suunnitellusti ja se pysyi kustannusarviossa.

Eteläkansi maksoi kaupungille 22,7 milj. euroa ja siihen liittyvän infran rakentaminen 7,7 milj. euroa. Ratamuutokset olivat Eteläkannen infrarakentamisen suurin kustannuserä, johon kului 3,5 milj. euroa. Jos pohjoiskansi rakennetaan, sen infrakustannukset ovat selvästi eteläkannen kustannuksia pienemmät, koska ratamuutokset on jo tehty. Kaupunki ei osallistu mahdollisen pohjoiskannen rakentamiskustannuksiin.

Kaupunki osti neljällä miljoonalla eurolla KOY Monitoimiareenan (jatkossa areenayhtiö) osakkeita. Lisäksi kaupunki antoi 22 milj. euron juniorilainan ja 3,6 milj. euron juniorilisälainan.

Kaupungille aiheutuu käyttötalousmenoja rata-alueen rasitemaksusta ja vahinkovakuutuksesta n. 33 000 euroa vuodessa. Kansi-isännöinnin hoitaa Areenan kiinteistöpäällikkö. Kaupunki laskuttaa kustannukset kannen kiinteistöyhtiöltä.

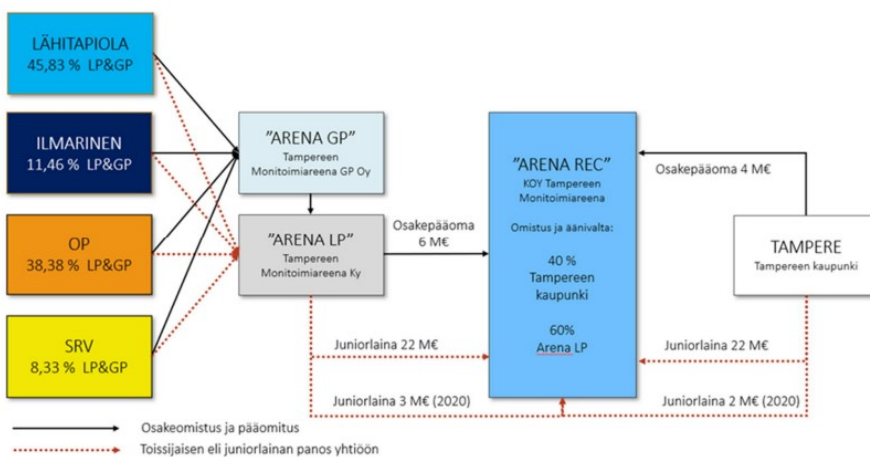
Kaupungin tilaamassa selvityksessä Deloitte Oy on arvioinut, että areenan tapahtumat merkitsevät 490–610 työpaikan lisäystä Tampereelle. Vaikutus Tampereen kunnallis- ja kiinteistöverotuloihin voi olla 9,5 milj. euroa vuodessa, josta kiinteistöveron osuus on noin viidennes. Areena-, hotelli- ja pysäköintiyhtiö maksavat kaupungille kannesta vuokraa 420 000 euroa vuodessa. Nämä tuotto-odotukset kattavat kaupungin investoinnin ja välittömän rahoituksen hankkeeseen jo kuudessa vuodessa.

Rahan lähde	Milj. euroa
Oma pääoma	10
- Sijoittajaryhmä	6
- Tampereen kaupunki	4
Juniorilaina	49
- Sijoittajaryhmä	25
- Tampereen kaupunki	24
Seniorilaina	40
Valtionavustus	18
Käyttäjien panostukset	7
Yhteensä	124

▪ **KOY Tampereen monitoimiareenan kokonaisrahoitus, rahoittajat ja rahoitusosuudet.**

Areenayhtiön oma pääoma on 10 milj. euroa, josta sijoittajaryhmän osuus on 6 milj. euroa ja kaupungin osuus on 4 milj. euroa. Areenan yksityisen sijoittajaryhmän muodostavat SRV, LähiTapiola-ryhmä, OP-Ryhmä ja Ilmarinen kahden yhtiönsä avulla, joita ovat Tampereen Monitoimiareena GP (General Partner) Oy ja Tampereen Monitoimiareena Ky.

Yhtiöllä on juniorilainaa 49 milj. euroa, josta kaupungin osuus on 24 milj. euroa. Juniorilaina on luonteeltaan lähellä pääomasijoitusta, sillä se on huonommassa velkojan asemassa kaikissa maksukyvyttömyystilanteissa verrattuna esim. vakuudellisiin pankkilainoihin. Kaupunki on välillisesti mukana myös areenayhtiön seniorilainassa, josta kaupungin laskennallinen osuus on 16 milj. euroa (13 %). Valtion avustusta hanke sai 18 milj. euroa. Areenan tiloihin sijoittuneet toimijat panostivat tiloihin noin 7 milj. euroa.

▪ **Yhtiö- ja omistusrakenne sekä oma ja vieras pääoma.**

Kaupungin vastuut

Väylävirasto (aiemmin Liikennevirasto) edellytti sopimuskumppaniksi kannen osalta Tampereen kaupungin. Kaupunki vastaa kannen omistajana seuraavat 100 vuotta kannen toimivuudesta. SRV:n kokonaisvastuu-urakkana rakentaman kannen takuu aika on 5 vuotta.

Kaupunki vastaa Väyläviraston kanssa laaditun hankesopimuksen mukaan kaikista kustannuksista, joita Väylävirastolle hankkeesta aiheutuu. Kaupunki vastaa täysimääräisesti hankkeesta ja kannen käytöstä Väylävirastolle tai kolmansille tahoille aiheutuvista vahingoista. Kaupungilla on myös raideliikennelakiin perustuvia vahinkovastuita.

Kaupunki vastaa kannen isännöinnistä. Kansi-isännöitsijä toimii myös kannen kiinteistö- ja turvallisuuspäällikkönä ja hoitaa yhteydenpidon Väylävirastoon. Kaupunki vastaa rata-alueen rasitemaksusta, vahinkovakuutuksista ja areenakannen lämmityksestä. Nämä kaupunki laskuttaa kannen kiinteistöyhtiöiltä. Areenan kiinteistöosakeyhtiöstä kaupunki vastaa 40 %:n omistusosuudellaan.

Tarkastuslautakunnan arviointi Kansi ja Areena –hankkeesta

Kaupunki on mukana Kansi ja Areena -hankkeessa noin 60 milj. eurolla. Kaupungin panostus hankkeeseen on pieni, mikäli 9,5 milj. euron vuosittaiset verotulo-odotukset toiminta-ajan osalta toteutuvat.

Kaupunki kantaa huomattavan suuren vastuun hankkeen riskeistä. Kaupunki vastaa kannen omistajana seuraavat 100 vuotta kannen toimivuudesta. Areenayhtiössä kaupungilla on omistajan ja lainanantajan riskit.

Kansi ja Areena -hanke ei olisi voinut toteutua ilman kaupungin vetovastuuta, sillä Väylävirasto vaati sopimuskumppanikseen kannen osalta kaupungin. Kannen ja areenan rakentaminen radan päälle sekä julkisen ja yksityisen toimijan yhdessä tekeminen on ainutlaatuinen kokonaisuus. Hanke oli pitkäkestoinen ja monivaiheinen. Tämä on hyvä esimerkki siitä, että Tampere on rohkea edelläkävijä.

7.8. Yritystonttitarjonta ja kiertotalousalueet

Tampereen kaupungin hiilineutraalisuustavoitteisiin sisältyy kiertotalousalueen kehittäminen Tarastenjärvelle. Tampere kehittää kiertotaloutta myös Kolmenkulmassa. Kiertotalousalueita ja yritystonttitarjontaa kehittävät Tampereella elinkeinopalvelut, kiinteistötoimi, kaavoitus ja Tampereen kaupunkiseudun elinkeino- ja kehitysyhtiö Business Tampere.

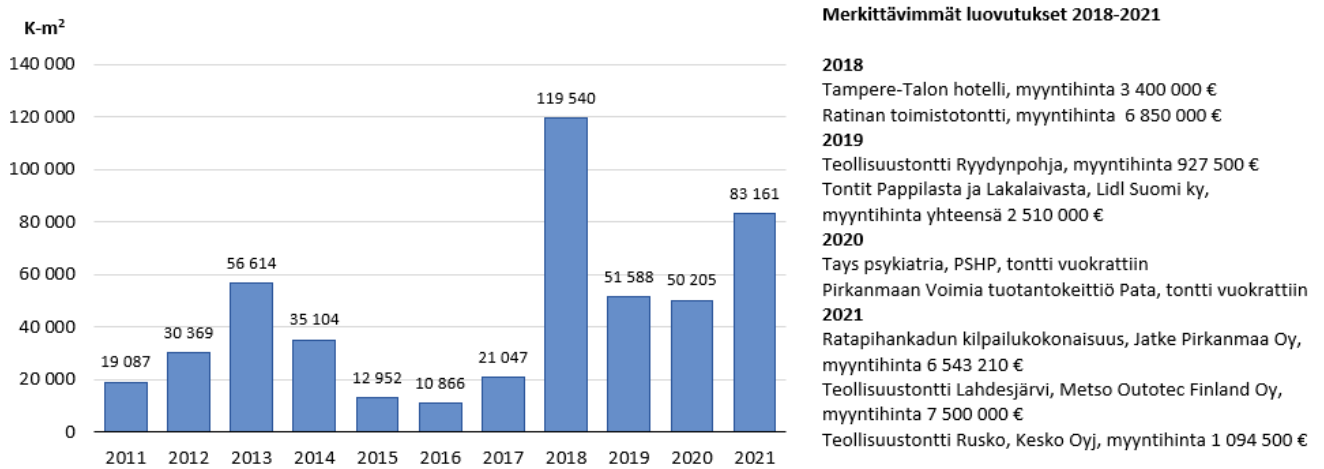
Arviointikysymys: Onko kaupungin yritystonttitarjonta ja erityisesti kiertotalouteen soveltuvien tonttien tarjonta riittävää?

- Kiertotalous on taloudellinen kokonaisjärjestelmä, jolla pidetään resurssit kierrossa uusintamalla, lisäämällä ja säilyttämällä niiden arvoa samalla, kun järjestelmä tukee kestäväää kehitystä. Lähde: Kehitteillä olevan (2019–2023) ISO-standardin teknisen komitea määritelmä syyskuussa 2021.
- Kierrätys on yksi keino toteuttaa kiertotaloutta. Suomen jätelain 646/2011 mukaan jätteen kierrätyksellä tarkoitetaan toimintaa, jossa jäte valmistetaan tuotteeksi, materiaaliksi tai aineeksi joko alkuperäiseen tai muuhun tarkoitukseen. Jätteen kierrätyksenä ei pidetä jätteen hyödyntämistä energiana eikä jätteen valmistamista polttoaineeksi tai maantäyttöön käytettäväksi aineeksi.

Yritystonttivaranto ja tonttien luovutus

Uusimmassa kaupunkistrategiassa yritystonttitarjonnalle ei asetettu tavoitteita, sillä toistaiseksi tontteja riittää strategiakauden 2030 loppuun. Kahdessa edellisessä kaupunkistrategiassa tavoiteltiin tonttitarjonnan kasvua.

Tampereen kaupungin yritystonttivaranto on tällä hetkellä noin miljoona kerrosalaneliometriä. Viime vuosina tavoitteena on ollut luovuttaa yritystontteja vuosittain 50 000 kerrosalaneliometriä ja tavoite on saavutettu. Yritystontteja riittää 15–20 vuoden tarpeisiin. Luovutettavien yritystonttien määrät ja kerrosalat vaihtelevat paljon vuosittain. Tonttivarannosta noin puolet on heti luovutettavissa.

- **Yritystonttien luovutus k-m²/v. Lähde: Asunto- ja kiinteistölautakunta 8.9.2021. Asunto- ja maapolitiikan linjaukset 2018–2021. Seuranta 6/2021. Päivitys 7.2.2022 Pasi Kamppari.**

Vapaita yritystontteja on Ruskossa, Kolmenkulmassa ja Tarastenjärvellä. Kolmenkulmaa kehitettiin aikaisemmin kiertotalousalueena. Jatkossa kiertotalousyrityksiä sijoitetaan ensisijaisesti Tarastenjärvelle. Vuonna 2023 tontteja kaavoitetaan yksityiselle maalle Hankkiassa. Myös Lahdesjärvi saa lähitulevaisuudessa lisää tontteja. Uusia yritystonttialueita kaavoitetaan myöhemmin Aitovuoren ja Aitolahden alueille.

Kysyntään vastaaminen

Kaupunki on pystynyt tarjoamaan useimmille yritystontin etsijöille ratkaisun, mutta joissakin tapauksissa nykyiset tonttialueet on koettu sijainniltaan liian kaukaisiksi. Houkuttelevimpana pidetään Lahdesjärveä. Tampereen tarjonta on rajallinen paljon tilaa vieville, mm. logistisille, toiminnoille. Lahdesjärvellekään ei tule suuria tontteja.

Elinkeinopalvelujen mukaan paikallisilla teollisuusyrityksillä on tarpeita investoida, mikä näkyy lähivuosina teollisuustilojen laajenuksina. Tampereen vuosittainen 3 000 asukkaan kasvu lisää jatkuvasti myös palveluyritysten määrää. Teknologia- ja ICT-alan yritykset sekä Start up -yritykset sijoittuvat mielellään Tampereelle. Tietotyöläisiä työllistävät yritykset haluavat kaupungin ydinkeskustaan.

Tonttitarjontaa on eniten Kolmenkulmassa, jossa suurin tontti on 30 hehtaaria. Ruskossa on enää vähän vapaita tontteja eikä lainkaan suuria tontteja. Tarastenjärvelle, Tammervoiman ja 9-tien väliin, pyritään keskittämään kaikki melua tuottava teollinen toiminta. Tarastenjärvellä on tarjolla viisi vapaata teollisuustonttia ja jonkin verran mahdollisuuksia laajentaa yritystonttialuetta. Liiketilarajonta kehittyy vahvasti keskustassa ja tulevaisuudessa myös Hiedanrannassa. Laadukasta liiketilaa on elinkeinopalvelujen mukaan tarjolla riittävästi.

Tampereen kaupungin yritystontteja voi joko ostaa tai vuokrata. Vuosivuokra on 6 % tontin luovutushinnasta. Tontti voi olla heti valmis rakennettavaksi tai se voidaan muokata yrityksen tarpeiden mukaiseksi, mikä kestää 3–6 kuukautta.

Kiertotalousalueet

Tampereen rajan tuntumassa sijaitsevat Kolmenkulman ja Tarastenjärven kiertotalousalueet. Nokian ja Ylöjärven kanssa yhdessä suunniteltu ja Kangasalan kanssa vierekkäin sijaitseva kiertotalousalue ovat syntyneet jätekeskusten tuntumaan.

Tampere pyrkii nykyisin ohjaamaan kiertotalousyritykset Kangasalan tonttialueen viereen Tarastenjärvelle, sillä Kolmenkulman tonteille Nokian vieressä on selkeästi myös muunlaista yritystonttikysyntää. Kierrätystä harjoittavat yritykset voivat aiheuttaa melua ja pölyä ja tarvitsevat usein maata läjitykseen, joten alueiden sijoittuminen reunamaille on ollut maankäytöllisesti järkevää.

Kolmenkulman alueella toimii parikymmentä kiertotalousyritystä, jotka sijaitsevat pääosin Nokian puolella. Yritykset käsittelevät mm. rakennuspurkujätteitä, metallia, tuhkaa, kumia, muovia, biomassaa ja lietettä. Ne kehittävät näiden keräysmenetelmiä sekä valmistavat uusioaineita ja mittalaitteita. Pirkanmaan Jätehuolto Oy:n biolaitos aloitti 17 kunnan biojätteiden käsittelyn syksyllä 2020 Nokian Koukkujärvellä, missä sijaitsee myös jätekeskus. Alueelle suunnitellaan maamassojen käsittelypaikkaa.

Tarastenjärvellä toimii Tammervoima Oy:n ja Pirkanmaan Jätehuolto Oy:n jätteenkäsittelykeskus. Tampereen puolelle on sijoittunut yritys, joka käsittelee rakennus- ja purkumateriaaleja. Kangasalan puoleista aluetta on kehittänyt vuodesta 2017 lähtien yksityinen kehitysyritys Tarasten kiertotalousalue Oy. Tällä hetkellä se ottaa vastaan maanrakennusaineita ja myös lievästi pilaantuneita maa-aineita. Kehitysyrityksen alueella on runsaat tonttivarannot. Kierrätyksen edellyttämät tonttitarpeet voivat tulevaisuudessa olla ennakoitua pienemmät, mikäli varastoalueiden sijaan materiaali saadaan ohjattua suoraan käyttökohteeseen.

Myös Hiedanranta liittyy kiertotalouden toteuttamiseen. Alueen rakentamisessa toteutetaan kiertotalouden periaatteita ja uusia liiketoimintamalleja.

Tarkastuslautakunnan arviointi yritystonttitarjonnasta ja kiertotalousalueista

Tampereella on riittävästi yritystontteja kiertotalouden ja muiden toimijoiden tarpeisiin. Tontteja on eri puolilla kaupunkia. Kaupungilla on miljoonan kerrosalaneliömetrin yritystonttivaranto. Varanto voi riittää uutta strategiakautta eli vuotta 2030 pidempäänkin.

Uusien yritysten kannalta parhaat tonttipaikat ovat muussa käytössä. Kaupungin laitamilla sijaitsevat yritysalueet ovat kaukana asutuksesta ja joukkoliikenneyhteydet työpaikoille ovat rajalliset. Lisäksi junaliikenteen tavara-asemat ovat kaukana.

Yritykset ovat lähteneet toteuttamaan kiertotaloutta kehittämällä materiaalien kierrätystä. Kierrätyksestä on vielä matkaa todelliseen kiertotalouteen, jossa meillä on kestävä ja huollettava, alustatalouden avulla jopa jaetut käyttötavarat.

7.9. Finnpark Oy ja sen omistajaohjaus

Kaupungin omistama Finnpark Oy (jatkossa, Finnpark) harjoittaa pysäköinti- ja kiinteistöliiketoimintaa. Nämä liiketoiminta-alueet ovat liikevaihdoltaan suunnilleen yhtä suuret. Finnparkin tytäryhtiöt ovat Kiinteistö Oy Pysäköintiveturi, Tullin Parkki Oy, Kiinteistö Oy Pellavan Parkki ja Kiinteistö Oy Kuntokadun Parkki. Konserni työllistää noin 64 henkeä.

Kiinteistöliiketoimintaan kuuluu pysäköinti- ja liikekiinteistöjen rakennuttaminen, kehittäminen, hallinta ja vuokraus. Noin 60 % kiinteistöliiketoiminnan liikevaihdosta tulee pysäköintihalleista ja noin

40 % muista kiinteistöistä. Finnpark omistaa 10 kiinteistöä Tampereen keskusta-alueella. Näihin kuuluvat mm. P-Hämppi, P-Asema ja Näsinkulma. Kiinteistöliiketoiminta on Finnparkin kahdesta liiketoiminta-alueesta tuloksella mitattuna kannattavampi. Finnparkin merkittävimmät suunnitteilla olevat kiinteistöhankeet ovat Asemakeskuksen maanpäällinen rakennuttaminen, Hämpin parkin laajentaminen ja Kunkun parkki. Asemakeskuksessa tavoite on rakennuttaa toimistoja ja liiketiloja. Hämpin parkkia suunnitellaan laajennettavaksi vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa toteutetaan pysäköintihalli ja huoltotunneli tulevan asemakeskuksen alle. Kunkun parkin toteutusvaihtoehtoja on kartoitettu.

Pysäköintiliiketoiminta sisältää maksullisen pysäköinnin järjestämisen ja digitaalisen liiketoiminnan, joka on voimakkaassa kasvussa. Digitaalisen liiketoiminnan kuluttajille näkyvin osa on Moovy-pysäköintisovellus, jolla voi maksaa pysäköinnin ilman lipuketta tai maksukorttia. Moovy-järjestelmä mahdollistaa mm. pysäköintihallin kulunvalvonnan, pysäköinnin hallinnan ulkoalueilla ja lyhytaikaisen pysäköinnin veloittamisen. Pysäköintiliiketoiminnan pääomariski on huomattavasti pienempi kuin kiinteistöliiketoiminnan.

Arviointikysymykset: Toteutuivatko Finnpark Oy:n vuoden 2021 valtuustotavoitteet? Miten kaupungin omistajapoliittiset linjaukset toteutuvat Finnpark Oy:n omistajaohjauksessa?

Finnpark Oy:n valtuustotavoitteiden toteutuminen

Osinko

Tavoite oli maksaa osinkoa 50 % konsernin nettotuloksesta tai vähintään 1,2 milj. euroa. Tavoite ei toteutunut, sillä yhtiön vuoden 2020 tulos romahti koronakriisin takia eikä vuonna 2021 maksettu osinkoa.

Konsernin tilikauden 2020 tulos oli 1,5 milj. euroa, mikä oli 2,5 milj. euroa edellisvuotta vähemmän. Maaliskuussa 2020 pysäköinnin tarve loppui hetkellisesti lähes täysin, eikä pysäköinti ollut vielä vuoden 2021 päättyessäkään palautunut koronaepidemiaa edeltävälle tasolle.

Kiinteistöliiketoiminnasta on sen sijaan saatu tasaista tuottoa myös koronaepidemian aikana. Yhtiö on keskittynyt maksuvalmiuden ylläpitämiseen koronaepidemian aikana ja siinä on onnistuttu mm. siksi, että osinkoa ei ole jaettu.

Finnparkin tilikauden 2021 liikevaihto oli 24,8 milj. euroa, mikä oli 0,9 milj. euroa enemmän kuin edellisvuonna. Tilikauden 2021 tulos oli 1,5 milj. euroa. Arviointikertomuksen valmistuessa yhtiön hallitus oli esittänyt yhtiökokoukselle, että osinkoa jaettaisiin tilikauden 2021 tuloksesta 500 000 euroa. Finnpark jakoi voittovaroja kaupungille viimeksi vuonna 2019 ja tuolloin jaettu summa oli 1,7 milj. euroa.

Omistaja-arvo

Omistaja-arvon positiivista kehitystä koskevan tavoitteen toteutumista ei voida arvioida. Mittari on ”osakekannan arvo lisätynä maksetulla voitonjaolla (kasvuprosentti)”. Mittarista ei kuitenkaan ilmene, miten tunnusluku tulee tarkalleen ottaen laskea. Finnpark Oy:n on tarkoitus laatia laskukaava, jolla omistaja-arvon kehitystä voidaan seurata tulevana vuosina. Yhtiön johdon mukaan arvon määrittämistä vaikeuttaa se, että liiketoimintakokonaisuuksien arvonmäärittämisperusteet ovat keskenään hyvin erilaisia.

Finnpark teetti vuonna 2021 ulkopuolisen arvonmäärittäksen, joka ei kuitenkaan sovellu suoraan omistaja-arvoa koskevan tavoitteen toteutumisen arviointiin. Arvonmäärittäksen mukaan tilikauden

2021 kassavirta oli ennustettua parempi, mikä viittaa markkina-arvon kasvuun. Kaupunginhallitus raportoi tavoitteen toteutuneeksi.

Toiminnan kehittäminen hiilineutraaliin suuntaan

Kaupungin talousarvion mukaan kaikille tytäryhteisöille on asetettu tavoite kehittää liiketoimintaa hiilineutraaliin suuntaan. Finnpark on tehnyt vuodesta 2016 alkaen työtä hiilineutraalisuuden saavuttamiseksi. Vuodesta 2021 alkaen yhtiöllä on ollut tiekartta, jonka 47 toimenpiteellä pyritään yhtiön toiminnan hiilineutraalisuuteen vuoteen 2030 mennessä. Toimenpiteet liittyvät mm. energiaan, rakennuttamiseen, kestävään kulutukseen ja tuotekehitykseen. Toteutus eteni vuoden 2021 aikana suunnitelmien suuntaisesti.

Finnpark Oy:n omistajaohjaus

Finnparkin yhtiöjärjestyksessä kiinteistöjen ja rakennusten omistaminen on rajattu Tampereelle, mutta pysäköintiliiketoimintaa ei ole rajattu alueellisesti. Finnparkilla on pysäköintiliiketoimintaa Tampereen lisäksi useilla paikkakunnilla ympäri Suomea. Näissä kaupungeissa liiketoimintaan kuuluu pysäköinnin operointia ja valvomopalveluja sekä Moovy-järjestelmän toimitusta ja ylläpitoa. Valtaosa yhtiön nykyisestä liikevaihdosta kertyy kuitenkin Tampereen liiketoiminnasta.

Omistajaohjauksen mukaan kaupungin omistus Finnparkista perustuu odotukseen taloudellisesta tuotosta ja omistuksen arvon noususta. Tampereen kaupungin omistajaohjauksen periaatteet -asiakirja mahdollistaa tällaisen omistajastrategian, sillä sen mukaan tytäryhtiön omistaminen voi olla kaupungin väline taloudellisen tuoton saavuttamiseen. Omistajaohjauksen periaatteiden mukaan tytäryhteisöjen omistuksista on pyrittävä luopumaan, jos ne eivät palvele kaupungin toimintaa tai strategisia tavoitteita. Luopumisen vaihtoehto on kehittää toimintaa kaupungin tarpeita vastaavaksi. Luopumisen peruste voi olla se, että yhtiön toiminta ei liity kunnan perustehtävän toteuttamiseen. Toinen peruste on yhtiön toimiminen kilpailutilanteessa markkinoilla ja mahdollisuus luopumisesta saatavaan hyvään tuottoon.

Konsernijaosto on käsitellyt Finnparkin omistajastrategian viimeksi marraskuussa 2018 ja se päivitetään vähintään kerran valtuustokaudessa. Omistajastrategiassa käsitellään mm. yhtiön omistamista, omistajastrategian kehittämistä, yhtiöön liittyviä hankkeita ja liiketoiminnan kehittämistä. Omistajastrategiaa on toteutettu valmistautumalla konsernirakenteen muutokseen, jossa pysäköintiliiketoiminta ja kiinteistöliiketoiminta jaetaan Finnpark Oy:n erillisiksi tytäryhtiöiksi. Lisäksi jokaisesta yhtiön omistamasta kiinteistöstä muodostetaan erillinen yhtiö. Nämä järjestelyt helpottavat kannattavuuden seurantaan. Lisäksi järjestelyt tekevät omaisuuden myymisen tai kanssasijoittajan hankkimisen joustavammaksi, jos sellaiselle ilmenee tulevaisuudessa tarvetta. Kaupunginhallituksen konsernijaosto antoi lokakuussa 2021 Finnparkille omistajan ennakkokantana luvan toteuttaa rakennejärjestely. Järjestely toteutuu keväällä 2022. Omistajastrategiaa on toteutettu myös aikatauluttamalla ja suunnittelemalla suuret hankkeet eli Asemakeskus, Hämpin parkki ja Kunkun parkki sekä kehittämällä Moovy-järjestelmää.

Tarkastuslautakunnan arviointi Finnpark Oy:stä ja sen omistajaohjauksesta

Finnpark Oy:n vuoden 2021 osinkoa koskeva tavoite jäi toteutumatta koronaepidemiasta seuranneen tuloksen heikentymisen takia. Omistaja-arvoa koskevan tavoitteen toteutumista ei voida arvioida, koska sen mittari on epäselvä. Tarkastuslautakunnan suositus: tavoitteille tulee laatia selkeät mittarit.

Konsernijaostolla on Finnpark Oy:tä koskeva omistajastrategia, joka on päivitetty viimeksi vuonna 2018. Omistajaohjauksen mukaan omistajastrategia päivitetään ainakin kerran valtuustokaudessa. Finnpark Oy:n omistajaohjausta on toteutettu omistajastrategian suuntaisesti. Omistajaohjauksen periaatteiden mukaan konsernijaosto arvioi omistajastrategiassa, ovatko ne tekijät, joiden seurauksena yhtiön omistaminen on katsottu tarpeelliseksi, edelleen voimassa ja voidaanko omistuksesta luopua. Arviointi perustuu nykyhetkeen ja tulevaisuuden toimintaympäristöön. Tämä on hyvä käydä läpi jatkossakin esim. omistajastrategiaa päivitettäessä.

7.10. Tullinkulman Työterveys Oy

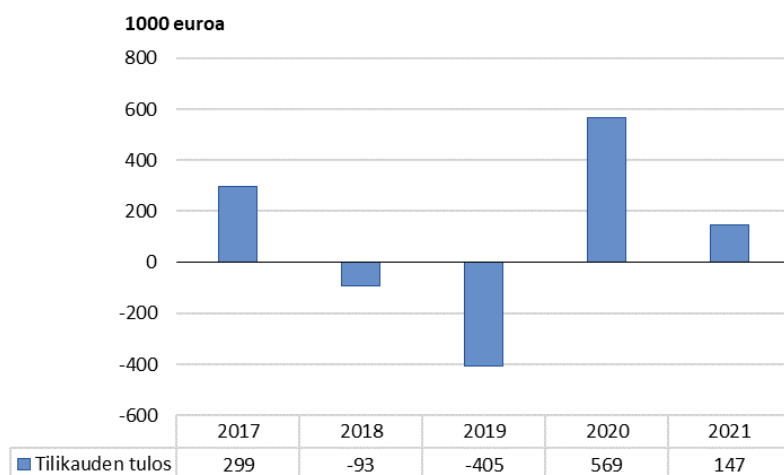
Tullinkulman Työterveys Oy (jatkossa Pirte) on Tampereen kaupungin ja Pirkanmaan sairaanhoitopiirin omistama työterveys- ja lääkärikeskus. Pirten asiakkaina on noin 1 900 yritystä ja 39 500 henkilöä. Toiminta alkoi vuonna 1975, jolloin työterveysyksikkö oli osa kaupungin toimintaa. Myöhemmin siitä tuli kaupungin liikelaitos, kunnes toiminta yhtiöitettiin vuonna 2015. Vuonna 2021 Pirten liikevaihto oli 24,3 milj. euroa ja yhtiössä oli noin 254 työntekijää (noin 170 henkilötyövuotta). Keväällä 2022 yhtiö jaettiin hankintalain velvoittamana kahtia markkinaehtoiseen ja omistajille tuotettuun sidosyksikkötoimintaan.

Arviointikysymykset: Toteutuivatko Tullinkulman Työterveys Oy:n vuoden 2021 valtuustotavoitteet ja onko kaupunki tyytyväinen työterveyspalveluihin? Miten yhtiön jakautuminen on tapahtunut?

Valtuustotavoitteiden toteutuminen

Tulostavoitetta ei saavutettu

Pirten vuoden 2021 tulostavoitteena oli 200 000 euroa. Tilikauden tulos oli 188 725 euroa, joten tavoite ei aivan toteutunut. Tilikauden tulos vuonna 2020 oli 569 000 euroa. Yhtiön liikevaihto vuonna 2021 oli 24,3 milj. euroa (23,1 milj. euroa v. 2020). Alkuvuonna 2021 asiakaskäynnit vastaanotoilla olivat vähäisiä ja myös työpaikkakäyntejä oli koronan vuoksi vähän. Koronatestaukset, koronarokotukset ja loppuvuonna lähes normalisoitunut vastaanotoilla käynti paransivat tulosta.

- Tullinkulman Työterveys Oy:n tilikauden tulos vuosina 2017–2021.

Vuosien 2018 ja 2019 alijäämäiset tilikauden tulokset on saatu käännettyä positiivisiksi tehokkuutta lisäämällä ja liikevaihtoa kasvattamalla.

Työterveyspalvelujen painopisteen siirto ennaltaehkäisevään toimintaan

Pirten tavoitteena on ollut siirtää työterveyspalvelujen painopiste ennaltaehkäisevään toimintaan siten, että sen osuus on yli 55 %. Tavoitteeseen ei päästy. Vuonna 2021 ennaltaehkäisevän toiminnan osuus oli 44 % (ilman koronatestejä 51 %). Vuonna 2020 ennaltaehkäisevän toiminnan osuus oli 40 % (ilman koronatestejä 51 %). Koronatestaukset ja etätyösuositukset aiheuttivat sen, että terveystarkastuksia, työpaikkakäyntejä ja muuta ennaltaehkäisevää työtä ei voitu tehdä suunnitelman mukaisesti. Toimitusjohtajan mukaan koronatilanteen helpottuessa ennaltaehkäisevän toiminnan osuus kasvaa.

Etäpalvelut lisääntyivät

Tavoite oli lisätä etäpalveluja siten, että niiden osuus on vähintään 40 % kaikista vastaanotoista. Tavoite toteutui, sillä etäpalveluiden osuus oli 46 %. Yhtiö otti käyttöön uusia sähköisiä palveluja ja lisäksi etävastaanottoja käytettiin paljon. Toimintaa on saatu nopeasti siirrettyä etäpalveluihin koronavuosien 2020 ja 2021 aikana.

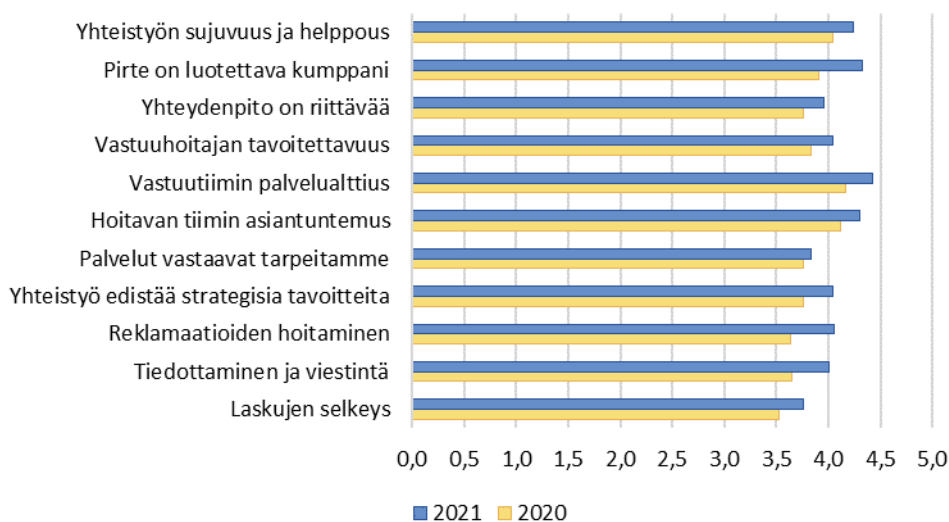
Tavoiteltuun kustannustehokkuuteen ei päästy

Tavoite oli, että kaupungin työterveyshuollon kustannukset/työntekijä ovat enintään 545 euroa. Kustannukset ovat kasvaneet eikä tavoite toteutunut. Vuonna 2021 kustannukset olivat 759 euroa/työntekijä (ilman koronavaikutusta 617/työntekijä).

Toinen tavoite oli, että Kela 0-luokan (ei korvausta) kokonaiskustannukset ovat alle 400 000 euroa. Tavoite ei toteutunut, mutta ilman koronavaikutusta tavoite olisi saavutettu. Vuoden 2021 kustannukset olivat 990 000 euroa (ilman koronavaikutusta 261 000 euroa). Kaupunginhallitus on arvioinut tavoitteen toteutuneeksi ilman koronavaikutusta. Yhtiö on selkeyttänyt Kela 0 -luokan kirjauksia ja muut hyvinvointia edistävät palvelut on eriytetty erillissopimukseen. Siten Kelan korvaukset kohdistuvat aiempaa paremmin asiakkaille.

Kaupunki työterveyspalvelujen ostajana

Pirte on selvittänyt kaupungin tyytyväisyyttä palveluihinsa vuonna 2021. Kaupungilla oli 97 työterveyshuollon tilaajaa ja yhteyshenkilöä, joista 25 vastasi kyselyyn.

- Asiakastyytyväisyyskyselyn tulokset Pirten toiminnasta v. 2021 ja 2020. Asteikko oli 1–5, jossa 1 = erittäin huono ja 5 = erittäin hyvä.

Kyselyn tulosten mukaan kaikkien arviointikohteiden tulokset paranivat edellisestä vuodesta ja tulokset olivat hyvällä tasolla vuonna 2021.

Kaupungin henkilöstöyksikön näkemyksen mukaan työterveyshuollon etäpalvelutarjonta on laajaa ja se on toteutunut yli tavoitteiden. Online-raportointi on kehittynyt asiakkaiden toiveiden pohjalta, jolloin työterveyspalvelujen tilaajilla on ajantasainen tieto oman yksikkönsä palvelujen käytöstä. Tämä tukee myös kaupungin tiedolla johtamisen pyrkimyksiä.

Henkilöstöyksikkö on arvioinut, että mikäli suoraan koronaepidemian hoitamisesta syntyneet kustannukset (koronatestaus, -rokottaminen ja niihin käytetty työ) vähennetään kokonaiskustannuksista, työterveyshuollon kustannukset ovat suunnilleen samalla tasolla kuin kahtena koronaepidemiaa edeltäneinä vuosina 2018 ja 2019.

Henkilöstöyksikön mukaan hyvä esimerkki työterveyshuollon kanssa tehtävästä yhteistyöstä on osatyökykyisten työkyvyn palauttaminen. Terveempien työntekijöiden lisäksi saadaan kustannussäästöä eläkemaksuihin. Oikea-aikaisilla toimenpiteillä voidaan ehkäistä työntekijän työkyvyttömyyseläkkeelle joutumista tai palauttaa työkyvyttömyyseläkkeellä oleva työntekijä takaisin työelämään. Vuonna 2021 kaupungin työkyvyttömyyseläkemaksu oli 8,9 milj. euroa (1,69 % palkkasummasta) ja vuoden 2022 arvio on 7,1 milj. euroa (1,29 % palkkasummasta). Eläkemaksuprosentin lasku tuo kaupungille noin 1,7 milj. euron säästöt vuonna 2022.

Tullinkulman Työterveys Oy:n jakautuminen

Vuonna 2020 yhtiön markkinaehtoinen liikevaihto oli 2,5 milj. euroa (10,8 % liikevaihdosta). Yhtiö ylitti selvästi in-house -yhtiönä toimimisen hankintalain mukaiset rajat eli viisi prosenttia ja 500 000 euroa liikevaihdosta. Konsernijaosto antoi ohjeen yhtiölle jakautua kahdeksi yhtiöksi. Maaliskuun alusta 2022 Pirten emoyhtiönä toimii Tullinkulman Työterveys Oy ja tytäryhtiönä Ratinan Terveys Oy. Emoyhtiö tuottaa omistajiensa työterveyshuollon palvelut ja tytäryhtiö tuottaa työterveyshuollon palvelut markkinoilla toimiville yhteisöille ja yrittäjille. Pirte lääkärikeskus toimii osana Ratinan Terveys Oy:tä palvellen yksityisasiakkaita.

Konsernijaoston selvityksen mukaan in-house -yhtiön liikevaihto olisi jatkossa noin 17 milj. euroa ja markkinaliiketoiminnan 5,5 milj. euroa. Yhtiön johto on arvioinut, että ensimmäisenä vuonna in-house-yhtiön liiketoiminta olisi tappiollista noin 0,5 milj. euroa ja markkinayhtiö saisi nollatuloksen uudelleen organisoitumiseen liittyvien lisäkulujen takia. In-house -toiminnan kannattavuuden arvioidaan olevan haastavaa myös tulevinä vuosina ja paineita Tampereen kaupungin palvelumaksujen korotuksiin on olemassa.

Kaupungin omistusosuus Pirtestä on 75,2 % ja sairaanhoitopiirin osuus on 24,8 %. Vuoden 2023 alusta sairaanhoitopiirin omistus Pirtestä siirtyy hyvinvointialueelle ja siitä tulee merkittävästi kaupunkia suurempi työnantaja ja palvelujen käyttäjä. Usein in-house -yhtiöissä liikevaihdon ja omistuksen suhteet ovat suuruusluokaltaan yhtenevät.

Tarkastuslautakunnan arviointi Tullinkulman työterveys Oy:stä

Koronan vuoksi Pirten neljästä tavoitteesta kolme ei toteutunut. Tarkastuslautakunta odottaa näihin asioihin parannusta, kun epidemia helpottaa. Tarkastuslautakunnan mielestä on hyvä, että etäpalveluiden käyttöönotto on sujunut koronaepidemian vauhdittamana nopeasti.

Kaupungin henkilöstöyksikkö on varsin tyytyväinen Pirten toimintaan. Asiakastytyväisyyskyselyn tulokset olivat hyviä, ne paranivat edellisvuodesta ja yhtiön etäpalvelutarjonta on laajaa. Myös

yhteistyö työntekijöiden osatyökyvyn palauttamisessa saa kiitosta. Työntekijöiden parantuneen työkyvyn lisäksi toiminnalla saadaan aikaan kustannussäästöjä.

Pirte jakautui kahtia maaliskuun alussa 2022. Tullinkulman Työterveys Oy toimii emoyhtiönä ja tuottaa omistajien työterveyspalvelut. Tytäryhtiönä aloitti Ratinan Terveys Oy, joka tuottaa työterveyspalvelut markkinoilla toimiville yhteisöille ja yrittäjille.

Kaupunki omistaa Pirtestä 75,2 % ja sairaanhoitopiiri 24,8 %. Vuoden 2023 alussa sairaanhoitopiirin omistus siirtyy hyvinvointialueelle, jonka jälkeen hyvinvointialueesta tulee selvästi kaupunkia suurempi työnantaja ja työterveyspalvelujen käyttäjä. Tarkastuslautakunta kysyy, onko kaupungin tarvetta harkita muutoksia omistukseensa?